

LAPIN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF LAPLAND

Sosiaalisen ympäristön vaikutus nuorten rikoskäyttäytymiseen
Nuorten rikoskäyttäytymisen tarkastelu systemiteoreettisen ajattelun
kautta

Riikka Eveliina Vainiola

Y30239123

Sosiaalityö

Pro gradu -tutkielma

Lapin yliopisto

2026

Lapin yliopisto

Tiedekunta: Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: Sosiaalisen ympäristön vaikutus nuorten rikoskäyttäytymiseen. Nuorten rikoskäyttäytymisen tarkastelu systeemiteoreettisen ajattelun kautta

Tekijä: Riikka Vainiola

Koulutusohjelma: Sosiaalityö

Ohjaaja: Tarja Orjasniemi, Marianne Silen

Työn laji: Pro gradu -tutkielma

Sivumäärä: 55

Vuosi: 2026

Tiivistelmä:

Tämä tutkielma tarkastelee nuorten rikollista käyttäytymistä yhteiskunnallisena ilmiönä sekä miten sosiaaliset ympäristöt kietoutuvat osaksi sitä. Tutkimukseni tavoitteena on tarkastella sosiaalisten ympäristöjen yhteyksiä nuorten rikoskäyttäytymisen eri muotoihin. Olen kohdistanut tarkasteluni nuoriin, sillä yhteiskunnallinen keskustelu on painottunut erityisesti alaikäisiin ja heidän rikoskäyttäytymiseensä. Lähestyn nuorisorikollisuutta kokonaisuutena, johon etsin selittäviä ja heijastavia tekijöitä nuorten sosiaalisesta ympäristöstä. Tutkielmassani käytän systeemiteoreettista lähestymistapaa.

Tutkielman aineistona käytän Markus Kaakisen, Janne Kivivuoren ja Anna Raesteen keräämää nuorisorikollisuusaineistoa, joka on koottu ajanjaksolla 1.1.–30.5.2020 ositetun ryväsotannan avulla (vastausprosentti 78 %). Aineisto kartoittaa 15–16-vuotiaiden rikoskäyttäytymistä ja uhrikokemuksia useiden kysymyspatterien avulla, jotka käsittelevät sekä kiellettyjen tekojen tekemistä että niiden kohteeksi joutumista. Aineisto analysoitiin vaiheittain käyttäen ensin ristiintaulukointia, minkä jälkeen faktorianalyysillä muodostettiin kolme rikoskäyttäytymisen ulottuvuutta ja niistä summamuuttujat. Summamuuttujia tarkasteltiin visuaalisesti boxplottien avulla ja tilastollisia eroja arvioitiin epäparametrisella Kruskal–Wallisin testillä. Lopuksi lineaarista regressioanalyysiä käytettiin tunnistamaan, mitkä taustatekijät selittävät nuorten rikoskäyttäytymistä, kun useita muuttujia tarkastellaan samanaikaisesti.

Tutkimustulokset osoittavat, että nuorten rikollista ja päihkeitä koskeva käyttäytyminen, sosiaalista häirintää sisältävä sekä väkivaltainen ja uhkaavat käyttäytyminen rakentuvat yksilöllisten tekijöiden, perheen vuorovaikutuksen, kaveripiirin rikoskäyttäytymisen ja lähiympäristön sosiaalisen ilmapiirin yhteisvaikutuksesta. Kaveripiirin rikoskäyttäytyminen oli kaikissa ulottuvuuksissa selvästi vahvin riskitekijä, mikä korostaa kaveripiirin keskeistä roolia nuorten käyttäytymisen muotoutumisessa. Perheen merkitys näkyi erityisesti lämpimän ja johdonmukaisen vanhemmuuden suojaavana vaikutuksena, kun taas taloudelliset tekijät selittivät käyttäytymistä vain osittain ja epäsuorasti. Lisäksi koulussa ja asuinalueella koettu tuki sekä yhteisöllisyys vähensivät nuorten rikos- ja häiriökäyttäytymistä. Kokonaisuutena tulokset korostavat nuoren arjen sosiaalisten suhteiden ja ympäristöjen ratkaisevaa merkitystä.

Avainsanat: nuorisorikollisuus, rikoskäyttäytyminen, sosiaalinen ympäristö

Sisällys

1 Johdanto.....	1
2 Nuorten rikoskäyttäytyminen ja nuorisoriikollisuus	4
2.1 Nuorisoriikollisuus ilmiönä	4
2.2 Nuorisoriikollisuuden taustatekijät	6
2.3 Nuorisoriikollisuus osana yhteiskunnan rakenteita ja politiikkaa.....	12
3 Ihmisen toiminta sosiaalisten ja systeemisten rakenteiden kontekstissa	17
3.1 Yksilön ja sosiaalisen ympäristön vuorovaikutus	17
3.2 Sosiaalinen ympäristö systeemiteoreettisesta näkökulmasta	19
4 Tutkimuksen toteutus.....	24
4.1 Tutkimuksen tavoite.....	24
4.2 Aineisto	24
4.3 Analyysimenetelmät.....	31
4.4 Hyvä tieteellinen käytäntö ja eettisyys	34
5 Sosiaalisen ympäristön ja nuorisoriikollisuuden väliset yhteydet	35
5.1 Mikrosysteemin tekijät ja niiden yhteys nuorisoriikollisuuteen	35
5.2 Mesosysteemin tekijät ja niiden yhteys nuorisoriikollisuuteen	40
5.3 Nuorisoriikollisuuden ulottuvuuksia selittävät tekijät	42
6 Pohdinta	49
Lähteet	53
Liitteet.....	55

1 Johdanto

Viime vuosina nuorten rikoskäyttäytyminen ja pahoinvointi on noussut merkittäväksi yhteiskunnalliseksi huolenaiheeksi. Mediassa on raportoitu nuorten tekemistä väkivaltarikoksista, kuten pahoinpitelyistä, puukotuksista, seksuaalisista väkivallanteoista ja jopa henkirikoksista. Erityisesti vakavan väkivallan lisääntyminen nuorten keskuudessa on herättänyt laajaa yhteiskunnallista keskustelua ja huolta. Ylen nuorisoväkivaltaa käsittelevään tutkimukseen osallistunut nuori kiteytti tilanteen osuvasti: ”*En tiedä, mihin tää nykynuoriso on menossa*” (Karjalainen ym. 2024).

Tilastollisesti tarkasteltuna nuoruusikä on elämänvaihe, johon rikosaktiivisuuden huippu useimmiten sijoittuu (Pekkarinen ym. 2019, 15). Nuoret rikosentekijät eivät kuitenkaan muodosta yhtenäistä ryhmää, vaan heidän taustansa ja motiivinsa vaihtelevat merkittävästi (Alatalo 1995, 7). Rikollinen käyttäytyminen voi ilmentää sosiaalisen paineen vaikutusta, mutta toisinaan se heijastaa syvällisempiä, taustalla vaikuttavia ongelmia. Rikokset voivat toimia nuorelle keinona ilmaista pahoinvointiaan tai reaktiona haastavaan elämäntilanteeseen. Erityisesti toistuva rikollisuus näyttäisi olevan yhteydessä huono-osaisuuteen, jengiytymiseen sekä heikentyneeseen sitoutumiseen yhteiskunnallisiin normeihin (Pekkarinen ym. 2019, 15–16). Rikollisuus myös kasautuu voimakkaasti pienelle joukolle tekijöitä, joilla on usein taustallaan päihdeongelmia, huono-osaisuutta ja moniongelmaisuuutta (Kaakinen & Näsi 2021, 6; Kivivuori ym. 2018, Tekojen kasaantuminen yksilöille).

Suomessa rikollisuuden kokonaismäärä on pitkällä aikavälillä laskenut ja erityisesti henkirikollisuus on vähentynyt selvästi 1990-luvulta lähtien (Kivivuori ym. 2018, Rikollisuuden seuraukset). Kehitys ei kuitenkaan ole ollut yhtenäistä sillä poliisin tietoon tulleissa väkivaltarikoksissa on viime vuosina havaittu vaihtelua ja alaikäisten osuus vakavissa väkivallanteoissa on kasvanut (Heiskanen 2024, Johdanto). Vaikka Suomea pidetään kansainvälisesti turvallisena maana, rikollisuuden inhimilliset ja taloudelliset vaikutukset ovat edelleen huomattavia ja nuorten väkivallan näkyvyys on lisännyt tarvetta tarkastella ilmiötä laajemmassa sosiaalisessa ja yhteiskunnallisessa kehyksessä.

Nuorten -että aikuisten tekemästä rikollisuudesta ja väkivallasta on tuotettu kriminologisia ja yhteiskunnallisia tutkimuksia jo vuosikymmenten. Tutkimuksia on

kohdennettu myös nuorten poikien ja miesten väkivaltaisuuteen ja rikollisuuteen (Ronkainen 2008, 389). Tässä tutkielmassa tarkastelen nuorisorikollisuutta ilmiönä ja sen suhdetta yksilöä ympäröivään sosiaaliseen ympäristöön. Tutkielmani keskiössä on nuoret ja heidän sosiaaliset ympäristönsä sekä näiden suhde nuorten toteutuneeseen rikollisuuteen ja sen luonteeseen. Haluan tarkastella, millä tavoin sosiaalinen ympäristö heijastuu yksilön rikolliseen toimintaan. Tutkielmani nojautuu siis tarkastelemaan nuorisorikollisuutta sosiaalisten ympäristöjen kautta. Lähestyn tutkielmaani näkökulmasta, jossa nuorelle haitallinen sosiaalinen ympäristö on yhteydessä nuorten rikoskäyttäytymiseen. Pyrin tutkielmassani vastaamaan seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

Miten sosiaalinen ympäristö heijastuu nuorten rikoskäyttäytymiseen? Millä tavalla systeemiteorian mukaiset mikro- ja mesosysteemin tekijät ovat kytköksissä nuorten rikoskäyttäytymisen eri ulottuvuuksiin?

Vaikka rikollisuuden ilmiö kiinnostaa tutkijoita erilaisista näkökulmista ja se on ilmiönä suhteellisen tutkittu, näen kuitenkin tutkielmani asetelman validina ja relevanttina, jolle on oma paikkansa tutkimuskentällä. Rikoksentekejiä ja erityisesti nuoria tarkastellaan usein yksittäisten ominaisuuksien kautta, joka antaa ilmiöstä yhteiskunnallisesti kapeakatseisen näkymän. Yksilön ominaisuuksien ohella on tärkeää tarkastella myös sosiaalisia ympäristöjä, jotka voivat omalta osaltaan edesauttaa rikollisen käyttäytymisen muotoutumista nuoruudessa. Ylisukupolvisuuden ehkäisyn kannalta on keskeistä, että asiantuntijat ymmärtävät nuorten ympärillä olevien ympäristöjen vaikutusta nuorisorikollisuuden kaltaiseen ilmiöön. Ennakointi ja oikea aikainen interventio voi vähentää nuorten pahoinvointia ja rikollisuutta.

Tässä tutkielmassa tarkastelen nuorten rikoskäyttäytymistä ja viittaatan siihen tutkielmani aikana nuorisorikollisuuden käsitteellä. Nuorisorikollisuus on vakiintunut tutkimustermi suomalaisessa kriminologisessa tutkimuksessa, jota käytetään kuvaamaan alaikäisten ja nuorten aikuisten rikoskäyttäytymistä sekä siihen liittyviä erityispiirteitä. Vaikka käsitteet rikoskäyttäytyminen ja nuorisorikollisuus viittaavat samaan lainvastaisen toiminnan kokonaisuuteen, nuorisorikollisuus rajaa tarkastelun ikäryhmään, jota tarkastelen tässä tutkielmassa. Tästä syystä käytän työssäni nuorisorikollisuuden käsitettä nuorten rikoskäyttäytymisen rinnalla. Tutkielmani etenee nuorisorikollisuuden ilmiön tarkastelun sekä sosiaalisen ympäristön käsitteen avaamisella ja sen kietoutumista yksilön

käyttäytymiseen. Olen sisällyttänyt yhteiskunnan rakenteellisen ja poliittisen näkökulman osaksi nuorten rikoskäyttäytymistä ja nuorisorikollisuutta käsittelevään lukuun. Luvussa kolme esittelen yksilölle keskeisiä sosiaalisia ympäristöjä sekä sen vaikutuksen nitoutumista yksilöön, nuoren käyttäytymiseen ja eritoten rikoskäyttäytymiseen. Tämän jälkeen esittelen systeemiteoreettista viitekehystä, jonka kautta ilmiötä analysoin. Luvussa neljä kuvaan tutkielmaan valitun aineiston sekä tutkimusmenetelmälliset ratkaisut. Lopuksi esittelen tutkimustulokset ja päätän tutkielmani pohdintaan.

2 Nuorten rikoskäyttäytyminen ja nuorisorikollisuus

2.1 Nuorisorikollisuus ilmiönä

Rikollisuus on niin sanottu sopimuksenvarainen ilmiö, joka tarkoittaa yhteisön asettamia käsityksiä ja sääntöjä siitä, mikä on rikollista toimintaa. Rikoskäyttäytymisellä viitataan yhteisön sääntöjen tahalliseen rikkomiseen. Vaikka yhteisön asettamat normit ja säännöt muuntuvat ajan seurauksesta, yhteisön kulttuuri on vähiten sidoksissa yhteisön asettamiin rikollisuuden normeihin, koska väkivalta, varastaminen ja toisen omaisuuden tuhoaminen ovat olleet yleisesti aina paheksuttavia tekoja. Rikollisuus onkin käsitteenä mielenkiintoinen, sillä tämän vakaan ytimen ulkopuolelle jää harmaa alue, jossa rikollisuuden ja ei-rikollisuuden rajat muuntuvat ajallisesti ja alueellisesti. (Kivivuori ym. 2018, Rikoskäyttäytyminen.)

Nuorisorikollisuus on nuorten tekemää rikollisuutta. Vaikka nuorisorikollisuus on tutkimusterminä vakiintunut, käsitteenä se on kuitenkin hieman monimutkainen, koska sen käyttö riippuu siitä, miten nuoret on määritelty osaksi käsitettä. Nuorista keskustellessa heidän ikäryhmittelynsä vaihtelee lähteittäin ja usein onkin epäselvää, keihin termillä ”nuoret” viitataan. Pääasiallisesti nuorilla viitataan alle 21-vuotiaisiin. (Poliisihallitus 2024, Johdanto.) Vaikka nuorisorikollisuuden käsitteellä ei ole vakiintunutta terminologista paikkaa, Laitinen ynnä muut (1994, 124) ovat kuvailleet sitä ryhmätoiminnaksi, jossa sisäiset sosiaaliset rakenteet ovat oletettua jäsentyneemmät. Nuorisorikollisuudessa keskeisimpiä kehyksiä ovat yhteenkuuluvuuden tunne ja lojaalius omaa ryhmää kohtaan, joka näkyy rikolliseen toimintaan mukaan lähdössä (mt., 124). Nuorisorikollisuuden kaltainen sosiaalinen toiminta edellyttää siihen osallistuneiden hallintaa eli toisin sanoen valtaa. Valta näkyy toimijoiden välisissä suhteissa esimerkiksi siten, ettei hallinnan alaisuudesta ole mahdollista vapautua täysin. Keskeistä valtasuhteissa on, miten valta toimii ja millaisia toimia se tekee mahdolliseksi. Valta luo ja mahdollistaa subjekteja, suhteita, käytäntöjä ja pyrkimyksiä. (Moilanen 2011, 282–283.) Rikollisuuden tematiikka sisältää valtaa ja valtasuhteita osaksi itseään, mikä asiantuntijoiden on keskeistä ymmärtää tutkiessaan rikollisuuden eri alalajeja. Nuorisorikollisuus sisältää nuorisoväkivallan termiä, jolla taas viitataan iältään 10–24-vuotiaiden fyysisen voiman tahallista käyttöön tai voimankäyttöön muiden uhkaamiseksi tai vahingoittamiseksi. Nuorisoväkivaltaan kuuluu kiusaaminen, fyysinen väkivalta, seksuaalinen väkivalta, aseella uhkailu ja jengiväkivaltaa. Nuorisoväkivalta aiheuttaa

vakavaa sosiaalista, terveydellistä ja taloudellista vahinkoa. (Aldallal ym. 2023, Introduction.)

Suonpää ynnä muut (2024) ovat tutkineet nuorten rikoskäyttäytymistä ja uhrikokemuksia käyttäen nuorisorikollisuuskyselyitä välillä 1995–2024 seuratakseen, miten rikoskäyttäytyminen on muuttunut vuosien aikana. Kyselyyn osallistuneet ovat olleet 15–16-vuotiaita nuoria. Heidän tutkimustuloksensa osoittavat, että vuoteen 1995 verrattuna rikoskäyttäytymisen eri muodot ovat vähentyneet merkittävästi. Suurinta vähenemistä on tapahtunut alkoholiin liittyvissä rikkomuksissa. Nuorten humalajuominen ja päihtyneenä ajaminen näyttävät olevan aiempaa harvinaisempia sekä huumeiden käyttö ja aseiden hallussapito ovat tutkimuksen perusteella hienoisessa laskussa. Sen sijaan omaisuusrikoksissa havaitaan päinvastainen kehitys, erityisesti kaupasta ja kioskista varastaminen on lisääntynyt vuoden 2020 jälkeen. (Mt., 11.) Suomessa nuorisorikollisuuden trendi on ollut samansuuntainen kansainvälisesti muiden maiden kanssa, jossa rikoskäyttäytyminen on ollut laskussa 2000-luvun alkuun. Rikoskäyttäytymisen lasku nuorten keskuudessa näkyy erityisesti niissä ryhmissä, joissa rikosaktiivisuus on ollut muutenkin alhaisempaa. Nuorisorikollisuuden trendin laskusta huolimatta, rikosaktiivisin ryhmä näyttäytyy entistä aktiivisempänä. Toisin sanoen, tekemäärät Suomessa vuosina 1995–2020 eivät ole merkittävästi muuttuneet laskevasta trendistä huolimatta. (Kaakinen & Näsi 2021, 5, 7–9.) Vaikka Suonpään ynnä muiden (2024) tutkimus osoittaa nuorten yleisen rikoskäyttäytymisen vähentyneen, poliisin tietoon tulleista väkivaltarikoksista on havaittu alaikäisten esiintymisen lisääntymistä. Suhteellisen voimakasta rikollisuuden kasvua on erityisesti alle 15-vuotiailla (Heiskanen 2024, Johdanto).

Nuorisorikollisuuden laskua on selitetty nuorten alkoholinkäytön ja rikosaktiivisen sosiaalisten kontaktien vähentymisellä, arkirutiinien muutoksella sekä vanhempien voimakkaampana sosiaalisena tukena ja kontrollina (Kaakinen & Näsi 2021, 8). Poliisihallituksen analyysissa (2024) nuorten rikollisuuden vähentymistä selitetään poliisin ja koulujen aktiivisella kontrollin lisääntymisellä, nuorten ajanviettopaikkojen muutoksilla sekä asennemuutoksilla. Asennemuutoksilla he viittaavat kansalaisten aktiivisuuteen ilmiantaa tapahtuneita rikoksia tai ilmoittamaan herkemmin rikosepäilyjä. (Mt., Rikollisuus painottuu nuoruuteen.) Poliisihallituksen laatima analyysi (2024) sekä Kaakisen ja Näsin tutkimus (2021) tunnistavat median vaikutuksen siihen, miten yhteiskunnassa nuorten tekemään rikollisuuteen asennoidutaan. Se voi omalta osalta

vaikuttaa siihen, miten yhteiskunnassa nuorisoriikollisuuden yleisyys tunnustetaan ja koetaan.

Rikollisuutta tutkineet ovat huomanneet rikoksentekijöiden olevan erityinen ryhmä. Vakavimpia rikoksentekijöitä yhdistää korkeat tekomäärät, väkivaltaiset teot ja nuorena alkanut rikoskäyttäytyminen (Kaakinen & Näsi 2021, 6). Lisäksi tutkijat ovat havainneet, että rikokset kasaantuvat usein samoille henkilöille. Esimerkiksi naisrikollisia tutkiessa on huomattu, että naisista vain pieni osa (1 %) tekee yli puolet (56 %) kaikista naisten tekemistä rikoksista. Samankaltainen suuntaus näkyy myös nuorissa rikoksentekijöissä, jossa suurin osa tekomääristä kohdistuu pienille osaa tätä ryhmää. (Kivivuori ym. 2018, Tekojen kasaantuminen yksilöille.) Paljon ja vakavia rikoksia tekevät nuoret muodostavat muista nuorista selvästi erottuvan ryhmän ja he ryhmänä edellyttävät erityisiä interventioita (Kaakinen & Näsi 2021, 15).

Nuorten korkea rikollisuusaste on globaali kansanterveysongelma, koska se uhkaa hyvinvointia monella eri tasolla ja koskettaa väestöjä hyvin erilaisissa kulttuurisissa ja sosioekonomisissa olosuhteissa (Ayano ym. 2024, 1; Pekkarinen ym. 2019, 17). Hyvinvoinnin uhan lisäksi rikollisuus aiheuttaa yhteiskunnalle kustannuksia miljardeja euroja joka vuosi. Suomessa vuonna 2013 rikollisuuden kontrollin kustannukset maksoivat 1,7 miljardia euroa ja yhteiskunnalliset kokonaiskustannukset olivat arviolta 12,7 miljardia euroa (Kivivuori ym. 2018, Rikollisuuden seuraukset). Vuonna 2023 tehdyn laskelman mukaan rikollisuuden kontrollin kustannukset ovat olleet noin 1,9 miljardia euroa. Laskettu arvio on lähellä vuonna 2013 laskettua, mutta luvut eivät ole eriävien laskentatapojen vuoksi täysin vertailukelpoisia keskenään. (Beuker ym. 2025, 30.) Joka tapauksessa voidaan todeta, että Suomessa rikollisuuden kokonaiskustannukset maksavat miljardeittain euroja joka ikinen vuosi.

2.2 Nuorisoriikollisuuden taustatekijät

Nuoruusikä on tilastollisesti ihmisen rikosaktiivisinta aikaa. Voidaankin mieltää, että rikollinen toiminta voi jopa kuulua nuoruusikään. Se saattaa olla ohimenevä ilmiö, jonka avulla nuori hakee omaa asemaansa ja paikkaansa yhteisössä, jolloin nuoret rikoksentekijöinä voivat olla ihan ”tavallisia” nuoria. (Alatalo, 1995, 13.) Toisaalta rikollinen toiminta saattaa kätkeä taaksensa jotain suurempaa ja rikollinen ja epäsuotuisa

käyttäytyminen voi olla seurausta jostakin muusta (Haapasalo 2006, 124). Onkin merkittävää tässä ajassa kiinnittää huomiota kysymykseen, miksi rikoskäyttäytyminen erityisesti alle 15-vuotiaiden piirissä näyttää olevan kasvusuhteinen, erityisesti raa'an väkivallan ja jengirikollisuuden suhteen.

Nuorten tekemälle rikollisuudelle ei ole pelkästään yhtä selittävää tekijää. 1800-, ja 1900-luvulla rikoksia selitettiin pitkälti perinnöllisten ominaisuuksien ja ihmisten luonteenpiirteiden kautta. 1900-luvulla sosiaaliset selitysmallit alkoivat hiljalleen kumoamaan käsitystä siitä, ettei rikollista toimintaa voida selittää yksinomaan yksilön ominaisuuksien kautta. Rikollisuutta selittävässä teorioissa usein huomioidaan nuorten sisäiset ominaisuudet kuten temperamentti ja perimä sekä sosiaalisia tekijöitä, kuten ihmissuhteet, elämänpiiri, saatu tuki ja tilannekohtaiset tekijät. (Pekkarinen ym. 2019, 17–19.) Rikollisen kehityksen riskitekijöitä luokitellaan usein yksilöllisistä ominaisuuksista perhetekijöihin, kouluun liittyviin riskeistä kaveripiiriin sekä asuinympäristöön (Haapasalo 2006, 123).

Purjo (2001) tarkastelee teoksessaan väkivaltaisten nuorten käyttäytymisen yhdistäviä tekijöitä. Hän selittää nuorten aggressiivisuutta erityisesti temperamentin ja resilienssin kautta. Väkivaltaisia lapsia ja nuoria yhdistää heikot tunnetaidot, kielteiset asenteet itseä ja muita kohtaan, vääristyneet arvot ja vääranlaiset opitut toimintatavat ja -mallit. Huonot tunnetaidot lisäävät ahdistusta ja ilmenevät usein huonona itsehillintänä. Negatiiviset asenteet ja odotukset voivat heijastua nuoren itsetuntoon, jolloin nuori on alttiimpi ryhmäpaineelle ja ryhmässä tapahtuvalle väkivallanteolle. (Mt., 27–28.) Lapseen liittyviä yksittäisiä riskitekijöiksi miellettyjä ominaisuuksia mainitaan yleensä neurologiset ongelmat, raskaudenaikana tai synnytyksessä ilmenneet vauriot, ärtyvä tai voimakas temperamentti, ylivilkkaus, impulsiivisuus, pelottomuus, elämyshakuisuus, aggressiivisuus, uhmakkuus ja oppimisvaikeudet. Erityisesti ennen kouluikää todettu aggressiivisuus, uhmakkuus ja muut ulospäin näyttävät käytöshaasteet ovat pitkittäistutkimuksissa osoittaneet varhaista epäsosiaalista käyttäytymistä ja rikostuomiota. (Haapasalo 2006, 123.) Purjon (2001, 27) tulkinnan mukaan nuoren aggressio muodostuu epäedullisesta vuorovaikutuksesta yksilön persoonallisten ominaisuuksien ja elämänkulun aikana koettujen tapahtumien välillä. Salmi ym. (2009, 11) vuorostaan tuovat esiin, että rikoskäyttäytymiseen vaikuttavat sekä yksilön persoonallisuuden piirteet kuten aggressiivisuus, itsekontrollin taso ja kognitiiviset valmiudet, että laajemmat kulttuuriset tekijät. Kulttuurinen ympäristö muokkaa näiden

yksilöllisten ominaisuuksien ilmenemistä ja voi joko vahvistaa tai hillitä rikollisuuteen altistavia käyttäytymismalleja. (mt., 11.) Lisäksi stressaavat olosuhteet ja stressitapahtumat voivat nostaa nuorena negatiivisia tunteita, jotka puolestaan altistavat todennäköisemmin rikoksiin. Stressitapahtumien kokemus on yhdistetty korkeampaan rikostoimintaan, kun tapahtumat on koettu epäoikeudenmukaisiksi, korkea-asteisiksi ja niihin liittyviksi. Toisin sanoen nuorten rajalliset selviytymiskeinot, heikot resurssit ja sosiaalinen tuki voivat edistää rikollista oirehdintaa. (Aldallal ym. 2023, Discussion.)

Rikosmyönteinen kaveripiiri on yksi keskeisimmistä tekijöistä, joka heikentää nuoren itsekontrollia ja altistaa rikolliselle käyttäytymiselle. Rikosmyönteinen kaveripiiri voi aiheuttaa painetta, joka johtaa rikollisten toimintatapojen oppimiseen ja vahvistaa leimaantumista. (Pekkarinen ym. 2019, 17–18.) Tutkimusten mukaan pelkkä kontrolloimaton kaveripiiri, jossa vietetään aikaa esimerkiksi ilman valvontaa, ei kuitenkaan yksin selitä nuorten rikollisuutta. Sen vaikutus riippuu voimakkaasti muista riskitekijöistä, kuten rikollisuuteen altistavien ystävien seurasta, heikosta sosiaalisesta kiinnittymisestä ja myönteisistä asenteista rikolliseen käyttäytymiseen. Nuorilla, joilla nämä riskitekijät kasautuvat, kaveripiirin vaikutus rikolliseen käyttäytymiseen voi olla jopa seitsemäntoistakertainen verrattuna niihin, joilla riskitekijöitä ei ole. (Kivivuori & Bernburg 2011, 441.) Nuoren alttius omaksua haitallisia vaikutteita kaveripiiristä voi lisäksi juontua vanhempien heikoista tai vähäisistä malleista ja esikuvista (Purjo 2001, 31).

Kasvatuksella voi olla merkitystä siihen, alkaako nuori oireilemaan väkivaltaisesti tai muilla ongelmallisilla tavoilla (Purjo 2001, 27). Voidaan puhua kasvuympäristön riskitekijöistä, joita on tunnistettu perheen, koulun, kaveripiirin sekä osin myös laajemman yhteisön tasolla. Perheeseen liittyvät riskitekijät kytkeytyvät muun muassa perheen rakenteeseen, taloudellisiin olosuhteisiin, vanhempien henkilökohtaisiin ominaisuuksiin sekä vanhemmuuden laatuun. Teini-iässä vanhemmaksi tuleminen, epävakaat perhesuhteet, parisuhdeväkivalta, vanhempien mielenterveysongelmat ja antisosiaalinen käyttäytyminen, ankarat tai epäjohdonmukaiset kasvatuskäytännöt sekä lapsen kaltoinkohtelu on todettu riskitekijöiksi, jotka voivat lisätä lapsen riskiä ajautua rikolliselle kehityspolulle. (Haapasalo 2006, 124.)

Ankaran kasvatuksen on todettu olevan yhteydessä lapsen toimintahäiriöiseen tunteiden säätelyyn (*child's dysfunctional emotion regulation*), joka tutkimusten valossa näkyy

aggressiivisena käyttäytymisenä perheessä ja kaveripiirissä. (Farrington & Ttofi 2020, 110.) Lontoossa toteutununeen *Cambridge Study in Delinquent Development* (CSDD) -pitkittäistutkimuksen tulokset osoittavat vanhempien välisen ankaran kurinpidon pitkäaikaisvaikutuksia. Erityisesti varhaislapsuudessa koettu ankara kurinpito, noin kahdeksan–kymmenen vuoden iässä näyttäytyi merkittävänä tekijänä rikoskäyttäytymisen jatkumisen kannalta aina keski-iälle saakka. Pysyvästi rikoksia tekevien taustassa korostuu ankaran kurinpidon kokemus selvästi useammin kuin niiden kohdalla, jotka eivät ole syylistyneet rikoksiin. Myöhemmät analyysit vahvistivat, että ankara kurinpito oli alkuperäisessä CSDD-aineistossa keskeisin väkivaltarikostuomioiden ennustaja, ja vanhempien fyysinen kuritus oli toiseksi merkittävin tekijä poikien myöhemmille väkivaltarikostuomioille. (Farrington & Ttofi 2020, 110.) Kovaotteinen kasvatus, ruumiillinen kuritus sekä lapseen kohdistuva aggressio ja muu kaltoinkohtelu näyttävät usein siirtyvän sukupolvelta toiselle. Tämän vuoksi ensimmäisen sukupolven puutteelliset kasvatuskäytännöt heijastuvat seuraavan sukupolven tapaan kasvattaa omia lapsiaan. Myös vanhempien omassa lapsuudessaan ilmenneet käytösongelmat ennustavat heidän lastensa käyttäytymisen haasteita. Näin rikollisuuteen ja epäsosiaaliseen käyttäytymiseen liittyvät riskitekijät siirtyvät vanhemmalta lapselle. (Haapasalo 2006, 134–135.)

Empiiriset tutkimukset ovat toistuvasti törmänneet rikollisuuden ylisukupolvisuuteen. Suomalaisten tutkimusten mukaan kahdellakymmenelläneljällä prosentilla omaisuusrikoksista tuomittujen ja yhdeksällätoista prosentilla väkivaltarikoksista tuomittujen nuorten miesten isillä oli rikostuomio. Äitien vastaavat osuudet olivat kolme ja seitsemän prosenttia. Ylisukupolvisuuden on katsottu välittyvän erityisesti puutteellisten kasvatuskäytäntöjen ja vanhemmuuden ongelmien kautta. (Haapasalo 2006, 134–135.) Rikoksia tekevät nuoret ovat tyypillisesti sosioekonomisesti huono-osaisista perheistä, joissa tavallisesti esiintyy työttömyyttä, pienituloisuutta tai heikkoa koulutusta (Poliisihallitus 2024, Nuorisoriikollisuuden riskitekijöitä). Huono-osaisuuden sosiaalisen välittymisen näkökulmassa oletetaan, että vanhempien huono-osaisuus voi siirtyä lapsille erilaisten käyttäytymismallien kautta tai kokonaisvaltaisemmin arvoina ja asenteina (Vauhkonen ym. 2017, 503). Toisin sanoen, väkivaltaiset mallit ja asenteet voivat välittyä kasvatukseen ja vanhempien huono-osaisuuden kautta. Lapsi voi omaksua väkivallan normaaliksi sosiaalisesti kanssakäymiseksi, jos se on lapsen arjessa toistuvasti läsnä. Lapsi oppii vanhemmiltaan vuorovaikutustilanteisiin liittyviä toimintatapoja, jotka voivat olla rakentavia tai rikkovia. Vanhempien välinen tai lapsen kokemana väkivalta voi

ylisukupolveutua, jolloin väkivaltainen toimintamalli seuraa lapsen elämää myöhemminkin. Tällöin väkivaltaisesta käyttäytymisestä muodostuu opittu käytösmalli. (Purjo 2001, 30–31.)

Negatiiviset suhteet vanhempiin voivat toimia negatiivisina ärsykkeinä, jotka laukaiset nuoren negatiivisia tunteita ja lisää heidän todennäköisyytensä osallistua rikollisiin tekoihin. Negatiiviset ärsykkeet voivat toimia kaksiteräisen miekan tavoin, jolloin nuoren rikollinen toiminta voi pahentaa nuoren ja vanhempien välisiä suhteita. (Aldallal ym. 2023, Discussion.) Englantilaisessa tutkimuksessa on todettu perheen rikkoutumisen jälkeen isän, sukulaisten tai sijaisperheeseen sijoittuneilla poikalapsilla olevan enemmän rikoksia verrattuna äitinsä luokse palanneilla pojilla tai kahden ristiriidattomien perheen pojilla. Tehdyn tutkimuksen (Juby & Farrington 2001) valossa, rikoksia tekevät enemmän eroperheiden lapset kuin niiden perheiden lapset, joissa toinen vanhemmista on kuollut. (Juby & Farrington 2001, Haapasalon 2006, 130 mukaan.) Suomessa toteutetussa, lähes viidentuhannenkuudensadan miehen kattaneessa kohorttitutkimuksessa havaittiin, että vanhempien avioero oli yhteydessä kaksinkertaiseen väkivaltaisen uusintarikollisuuden riskiin. Sen sijaan lapsuudessa koettu vanhemman kuolema ei ollut tilastollisesti merkitsevässä yhteydessä väkivaltarikosten uusimiseen. Tutkimuksessa todettiin lisäksi, että miehillä, jotka olivat syntyneet naimattomille yksinhuoltajaäideille ja joiden äidit pysyivät naimattomina vähintään heidän neljääntoista ikävuoteensa saakka, väkivaltaisen uusintarikollisuuden riski oli jopa kahdeksankertainen. (Haapasalo 2006, 131.) Heikot perhesuhteet ennustavat lasten ja nuorten pitkäaikaista sopeutumisvaikeutta ja kokonaisvaltaista epäonnistumista elämässä (Farrington & Ttofi 2020, 110).

On kuitenkin merkittävää huomioda, ettei kaikki kasvuympäristöön ja perheeseen liittyvät tekijät toimi aina riskitekijöinä, vaan ne voivat toimia myös suojaavina tekijöinä. Esimerkiksi isän poissaolon ja äidin yksinhuoltajuuden on joissakin tutkimuksissa todettu olevan yhteydessä lapsen kohonneeseen rikollisen kehityksen riskiin. Toisaalta myös kahden huoltajan perheessä eläminen voi lisätä riskiä, mikäli lapsi altistuu toistuvasti perheväkivallalle tai sen todistamiselle. Yksinhuoltajuus voi joissain tilanteissa toimia jopa suojaavana tekijänä, mikäli perheestä on poistunut väkivaltaisesti tai muutoin haitallisesti käyttäytyvä vanhempi. Niissä tapauksissa, joissa yksinhuoltajuus muodostaa riskitekijän, taustalla voi olla esimerkiksi lapsen ja toisen vanhemman katkennut tai kielteisesti väritynyt suhde tai yksinhuoltajavanhemman epävakaa elämäntilanne, johon liittyy vaihtuvia kumppaneita ja muita kuormittavia tekijöitä. Keskeistä onkin tarkastella,

millaiseen perheen sisäiseen dynamiikkaan ja vuorovaikutukseen perherakenne tosiasiallisesti kytkeytyy. (Haapasalo 2006, 125.) Pekkarisen ynnä muiden (2019) nuorisorikollisuuden tutkimuksessa on myös korostettu perheen sisäistä dynamiikkaa. Näkökulma on jokseenkin rajoittunut, koska se ei huomioi yhteiskunnallisia olosuhteita, koulunkäyntiä tai nuoren viettämää vapaa-aikaa. Perheen merkityksen nostaminen on kuitenkin tutkimusasetelmalle erittäin validi, koska tutkimuskatsaukset ovat osoittaneet, että perheen sisäiset ongelmat ja vanhemmuustaidot linkittyivät nuorten tekemään rikollisuuteen. (Mt., 18.) Positiivinen perheympäristö on merkittävä osa lapsen psykososiaalista kehitystä. Hoivaava ympäristö, terveelliset perhesuhteet vanhempien ja sisarusten välillä sekä perhedynamiikka antavat lapsille ”käyttäytymisen suuntaviivoja”. (Farrington & Ttofi 2020, 110.) Tässä yhteydessä nuoren käyttäytymisongelmien ja myöhemmän rikollisuuden taustalla vaikuttavat ensisijaisesti perheen sisäiset ristiriidat ja ilmapiiri, eivät niinkään perheen rakenteelliset tekijät. Perheen hajoamisen ja lapsen myöhemmän rikollisen käyttäytymisen välinen yhteys selittyy ennen kaikkea perheen sisäisillä stressitekijöillä. (Haapasalo 2006, 131.) Epidemiologiset tutkimukset osoittavat, että suojaavat tekijät voivat vähentää rikollisuuden riskiä joko heikentämällä negatiivisten ennustetekijöiden vaikutusta tai muuttamalla sitä, miten nuoret reagoivat niihin. Erilaisia suojaavia tekijöitä on havaittu erityisesti nuorilla, jotka tulevat korkeammasta sosioekonomisesta taustasta ja joilla on myönteinen kouluympäristö sekä tehokas vanhempien valvonta ja toimivat perhesuhteet. (Ayano ym. 2024, 2.)

Rikolliseen toimintaan lähtemistä voidaan selittää kollektiivisen syyllisyyden lisäksi rahan tarpeena. (Laitinen ym. 1994, 124.) Köyhyys voi vaikuttaa lapsen kehitykseen monin tavoin, sillä perheen taloudelliset vaikeudet lisäävät usein vanhemmuuden kuormitusta ja voivat heikentää kasvatuksellisten käytäntöjen johdonmukaisuutta ja laatua. Perheen köyhyys on ennustanut nuoren rikollista käyttäytymistä, erityisesti murtoja ja fyysistä väkivaltaa. (Haapasalo 2006, 132.) Tarvittava rahamäärä tai materia varastetaan, mikäli siihen ei ole varaa. Tästä voidaan tehdä päätelmä, että köyhyys yksittäisenä tekijänä voi nostaa nuorisorikollisuuden määrää erityisesti talousvarkauksissa. Tätä hypoteesia tukee Ruotsissa tehty tutkimus, jossa havaittiin matalatuloisten vanhempien lasten rikollisuuden lisääntymistä verrattuna hyvätuloisiin lapsiin, joiden rikoskäyttäytyminen trendi oli laskeva. (Kivivuori ym. 2018, Onko rikollisuuden väheneminen yleistä vai eriytyvää?) Myös Pekkarinen ynnä muut (2019, 17) ja Heiskanen ynnä muut (2024, Johdanto) toteavat, että nuorten toteuttama rikollisuus ja väkivalta ovat yhteydessä heikkoon yhteiskunnalliseen asemaan. Heikon

yhteiskunnallisen ja ekonomisen taustan lisäksi lastensuojelutaustan omaavat nuoret ovat taipuvaisempia rikoksiin (Pekkarinen ym. 2019, 17; Heiskanen ym. 2024, Johdanto). Köyhyyttä tarkastellessa osana nuorisorikollisuuden riskitekijänä, on todettava, että lapsen rikollisen käyttäytymisen takana on ollut myös vakaalla toimeentulolla olevia perheitä, joissa vanhemmilla on ollut koulutus ja työtä. Tutkimukset korostavatkin laajemmin huono-osaisuuden osoittimia kuin pelkästään yksittäisiä tekijöitä. (Haapasalo 2006, 132–133.) Kriminologiset tutkimukset ovat todenneet, ettei rikoskäyttäytymistä voida selittää yksinomaan köyhyyden tai huono-osaisuuden kautta (Salmi ym. 2009, 11).

Rikollisen käyttäytymisen ”riskilapsia” on tarkasteltu myös hallitsevien kulttuuristen oletusten näkökulmasta. Näillä oletuksilla tarkoitetaan käsitystä siitä, millaista käyttäytymistä lapsilta ja nuorilta pidetään hyväksyttävänä sekä millaisia ajanviettopoja heille katsotaan sopiviksi. Sosiaalisten ongelmien ymmärtäminen osana yksilön ja yhteisön välistä vuorovaikutusta on tuonut esiin vaikeita elämäntilanteita, mikä on puolestaan avannut tutkijoille ja asiantuntijoille enemmän mahdollisuuksia arvioida yksilökohtaisia huolia. (Satka 2011, 66.) Nykyään kriminologiset selitysmallit rakentuvatkin monitieteellisesti ja yksittäisten tekijöiden lisäksi kriminologisissa selitysmalleissa on huomioitu yhteiskunnalliset ja rakenteelliset tekijät. On kuitenkin edelleen kiisteltyä, missä määrin nuorisorikollisuutta voidaan selittää yksilön ominaisuuksien ja muiden tekijöiden kautta. Joka tapauksessa on keskeistä kohdentaa ehkäisevän nuorisorikollisuuden toimia siihen ryhmään nuoria, joilla on korkea riski myöhempään rikolliseen elämäntapaan kuin muilla. Rikollisuus taustatekijöistään huolimatta aiheuttaa inhimillisen kärsimyksen lisäksi turvattomuutta sekä taloudellisia kustannuksia yhteiskunnalle. (Pekkarinen ym. 2019, 16–19.)

2.3 Nuorisorikollisuus osana yhteiskunnan rakenteita ja politiikkaa

Tässä luvussa tarkastelen nuorisorikollisuutta osana yhteiskunnan rakenteita ja politiikkaa. Tavoitteena on avata ilmiötä rakenteellisesta näkökulmasta, sillä nuorten rikoskäyttäytymistä ei voida ymmärtää irrallaan niistä järjestelmistä, palveluista ja yhteiskunnallisista käytännöistä, jotka muovaavat nuorten arkea ja mahdollisuuksia.

Keskeisenä ongelmana yhteiskunnallisista ja sosiaalisista ongelmista keskustellessa on nähdä niiden nitoutuvan yksilön tai ryhmän puutteisiin tai vajavaisuuksiin. Kun

sosiaaliset ja yhteiskunnalliset ongelmat nähdään yksilöstä riippuvaisina tai yksilön epäonnistumisena, tarjotaan ratkaisuksi yksilön ohjaamista, kouluttamista ja kuntoutumista. (Brunila ym. 2019, Nuoria koskeva poliittinen ohjaus ja tukijärjestelmät.) Tämä kuvaa mielestäni keskeisesti suomalaisen yhteiskunnan ydintä individualistisesta asenteesta, jossa keskitytään yksilöiden muokkaamiseen järjestelmien ja rakenteiden epäkohtien korjaamisen ylitse (mt., Nuoret ja haavoittuvuuden eetos). Individualistinen ajattelutapa ei rajoitu pelkästään suomalaiseen kontekstiin, vaan näkyy myös esimerkiksi Iso-Britanniassa, jossa nuorisoväkivaltaa selitettiin ensisijaisesti yksilöiden käyttäytymisen ja henkilökohtaisten epäonnistumisten kautta. Iso-Britannian hallitus ehdotti oman näkemyksensä mukaisesti ratkaisuja opetuskäytäntöjen tehostamiseen ja kurinpidollisiin toimiin. Nuorisoväkivallan komissio (*Youth Violence Commission, YVC*) huomautti hallitusta vaikuttavista rakenteellisista tekijöistä, jotka heidän mukaansa ovat koulutusjärjestelmän poissulkemiskäytännöt, nuorisopalveluiden heikentyminen ja yhteisöverkostojen rapautuminen. Heidän mukaansa nämä rakenteelliset puutteet lisäävät nuorten haavoittuvuutta ja altistavat heitä väkivaltaisille ympäristöille. Näin ollen poliittiset näkemykset asettuvat jyrkästi vastakkain, jossa hallituksen linjaukset nojautuvat individualistiseen selitysmalliin, kun taas Nuorisoväkivallan komissio tarkastelee nuorisoväkivaltaa rakenteellisena ja palvelujärjestelmän puutteisiin kytkeytyvänä ilmiönä. (Watkins & Gearon 2024, 9–10.) Näen tämän esimerkin nojautuvan vahvasti suomalaiseen poliittiseen kontekstiin, jossa yhteiskunnallisia ilmiöitä tarkastellessa sivuutetaan rakenteelliset haasteet tai puutteet. Tukijärjestelmien ja niissä omaksuttujen käytäntöjen kautta nuorten elämäntilanteisiin liittyvät haasteet alkavat näyttäytyä yksilön sisäisistä puutteista ja vajavaisuuksista kumpuavina ongelmina. Näiden järjestelmien painopiste on usein yksilöllisten ongelmien tunnistamisessa ja vahvistamisessa sen sijaan, että huomio kohdistuisi laajempiin elinympäristöihin ja yhteiskunnallisiin rakenteisiin. (Brunila ym. 2019, Nuoret ja haavoittuvuuden eetos.)

Palvelujärjestelmämme on rakentunut tavalla, joka edellyttää avun tarvitsijalta vahvaa oma-aloitteisuutta ja kykyä tehdä valintoja (Ronkainen 2008, 395). Nuoria veloitetaan ottamaan yhä varhaisemmassa iässä vastuu omasta elämästään, tarkastelemaan mielentilaansa ja tunteitaan, huolehtimaan hyvinvoinnistaan sekä valmistautumaan kilpailuun koulutus- ja työmarkkinoilla. Nuorille suunnatut tukijärjestelmät nojaavat kuitenkin lähestymistapaan, joka ei tarkastele näitä odotuksia laajempien yhteiskunnallisten ehtojen kautta. Sen sijaan ne sivuuttavat rakenteelliset ja historialliset

ongelmat kuten työmarkkinoiden epävarmuuden, eriarvoisuuden kasvun, köyhyyden ja palvelujärjestelmän monimutkaisuuden ja siirtävät vastuun yksilölle. Näin hyvinvointipolitiikka alkaa tuottaa tulkintaa, jossa nuori ja hänen lähipiirinsä näyttäytyvät ongelman aiheuttajina. Samalla haavoittuvuudesta muodostuu nuorelle tarjolla oleva, erityisesti psykoemotionaalaisia vaikeuksia korostava olemisen ja toiminnan tapa, jossa nuoren odotetaan ensin tunnistavan ongelma itsessään ja sen jälkeen muokkaavan sekä toimintaansa että identiteettiään järjestelmän toivomaan suuntaan. Lisäksi tässä kontekstissa sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ja eriarvoisuuden kysymykset kaventuvat yksilön itsevastuullisuudeksi ja mielenterveyden ongelmiksi, mikä hämärtää rakenteellisten epäkohtien merkityksen. (Brunila ym. 2019, Psy-tieto ja resilienssi, Nuoret ja haavoittuvuuden eetos.) Kun pääsy näihin resursseihin vähenee, syntyy vaihtoehtoisia elämäntapoja ja uusia arvostetun pääoman muotoja poissulkemisen ympäristöissä. Näissä olosuhteissa väkivalta ja rikollisuus voivat muodostua tavoiksi hankkia taloudellista hyötyä ja tavoitella sosiaalista asemaa. (Watkins & Gearon 2024, 3.)

Invidualistisen näkökulman lisäksi Suomen väkivaltatyössä on merkittäviä rakenteellisia ongelmia. Ronkaisen (2008) mukaan Suomen väkivaltatyö toimii pääosin järjestöjen ja projektien kautta, jotka saavat rahoitusta ostopalvelusopimusten kautta. Väkivaltatyön palveluissa on edelleen katvealueita ja niiden saatavuus on usein sattumanvaraista. Tämän vuoksi väkivaltatyön kokonaisuus näyttää Suomessa julkisen sektorin ulkopuolella hajanaisena ja epävarmana. Suomessa ei myöskään ole rakennettu virallisia toimintamalleja uhreille ja väkivaltaa tehneille, jolloin palvelujärjestelmämme vastaa heikosti väkivaltaa kokeneiden ja tekijöiden tuen tarpeeseen. (Mt., 391.)

Institutionaalisuuden lastensuojelu koskee pahoinvoivia ja rikollisuudella oireilevia nuoria. Institutionaalista lastensuojelua ohjaa vahvasti viranomaistoiminta ja sen keskeiseksi tehtäväksi on noussut lasten pelastaminen sosiaalisten ongelmien vaikutuksilta. Suojelun ja kontrollin dilemma on vaikuttanut tapaan, jolla pahatapaisiin, sopeutumattomiin, asosiaalisiin ja rikollisiin nuoriin reagoidaan ja suhtaudutaan. (Pekkarinen 2015, 18–19.) Erilaisista lähtökohdista tulevia nuoria usein tarkastellaan homogeenisenä ryhmänä, joita pidetään automaattisesti syrjäytyneinä, mielenterveysongelmaisina, itsetunnoltaan heikkoina sekä muilla tavoin vajavaisina katsomatta ongelmien juuripaikkoja yksilön ja tämän psykoemotionaalisista piirteistä. Nuorten erilaiset elämäntilanteet, heidän kanssaan työskentelevien ammattilaisten

näkökulmat ja heihin kohdistuvien tukijärjestelmien toimintalogiikat eivät aina kohtaa. Tämä kohtaamattomuus korostuu erityisesti tilanteissa, joissa eriarvoisuus kasvaa hyvinvoivien sekä haavoittavissa olosuhteissa elävien nuorten erkanevien kokemusten kautta. Näiden ryhmien välinen etäännyminen muodostaa merkittävän yhteiskunnallisen ongelman, joka heijastuu myös siihen, miten nuoret kohdataan ja miten heidän tarpeensa ymmärretään. (Brunila ym.2019, Nuoret ja haavoittuvuuden eetos, Vastakkain asettuville erotteluille rakentuva nuoruus.) Nuorten ennalta määritetty hierarkisoiminen ja lokeroiminen ominaisuuksiensa mukaan tuottavat eriarvoista kohtelua nuorten välillä.

Runsaasti ja vakavia rikoksia tekevät nuoret muodostavat muista nuorista selvästi erilaisen ja erottuvan ryhmän, kuten jo aikaisemmin mainittiin. Nuorisoriikollisuuden kehityksessä näkyy sekä Suomessa että kansainvälisesti kaksijakoinen suunta. Vaikka nuorten rikoskäyttäytymisen yleistä esiintyvyyttä on onnistuttu vähentämään, ei toistuvasti rikoksia tekevien nuorten tukemiseen ole löydetty yhtä vaikuttavia keinoja. Juuri paljon ja vakavia rikoksia tekeville nuorille kohdennetut interventiot ovat keskeisiä, mikäli halutaan vaikuttaa rikosmäärien kehitykseen tai ehkäistä nuorten ajautumista pysyväälle rikollisuralle. (Kaakinen & Näsi, 2021, 15.) Nuoriin suuntautunut huoli on saanut yhteiskunnan tarjoamaan erilaisia tukijärjestelmiä, jotka luonteelta ovat lyhytkestoisia, projektimuotoisia, usein limittyvää koulutukseen, ohjaukseen, valmennukseen ja kuntoutukseen sekä ne tavoittelevat jatkokoulutusta ja työelämään saattamista. Nuorisotakuu on uusin esimerkki Lissabonin sopimuksen myötä käyttöön otetusta pehmeästä poliittisesta ohjauksesta, jonka taustalla ovat Euroopan komission suositukset. Nuorisotakuu on vaikuttanut myös Suomen nuorisopolitiikan suuntaan, jossa alle 25-vuotiaille työttömille nuorille tulee tarjota koulutus-, työ- tai harjoittelupaikka tai muu työllistymistä tukeva toimenpide neljän kuukauden kuluessa työttömyyden alkamisesta. Nuorisotakuuta on kuitenkin kritisoitu muun muassa siitä, että se kaventaa osallisuuden mittarit lähes yksinomaan työllisyyteen. Nuorisotakuun on katsottu tuottavan ristiriitaisia käsityksiä nuorista. Toisaalta nuoret nähdään ylhäältä joutilaina, passiivisina ja kontrollia vaativina, toisaalta haavoittuvina ja erityistä tukea tarvitsevinä. Huolimatta tukijärjestelmien lisääntymisestä, yhtenäinen ja selkeä käsitteellinen ymmärrys nuorten syrjäytymisen luonteesta sekä siitä, mitä ilmiötä viime kädessä pyritään ehkäisemään, on yhä puutteellinen. (Brunila ym. 2019, Nuoria koskeva poliittinen ohjaus ja tukijärjestelmät.)

Myönteisten kehitystulosten edistäminen rikollisuudella oireileville lapsille ja nuorille edellyttää heidän moninaisten riskitekijöidensä ja tarpeidensa huomioimista sekä palvelujen suuntaamista kohti myönteisen nuoruuskehityksen viitekehystä. Tämä on erityisen tärkeää nuorten kohdalla, jotka kuormittavat runsaasti mielenterveys- ja rikosoikeusjärjestelmiä. (Farrington & Ttofi 2020, 111.) Rikoksilla oireileville nuorille on kuitenkin luotu lähivuosina interventiomalli, joka pyrkii puuttumaan ja vastaamaan nuorten toistuvaan ja vakavaan rikollisuuteen. Kyseinen toimintamalli rakentuu moniammatillisessa yhteistyössä, jonka keskiössä on nuoren yksilöllinen palvelutarve sekä selkeä kokonaisvastuu nuoresta. Vaikuttavuutta ei ole tosin vielä kyetty todentamaan tutkimusten kautta. (Kaakinen & Näsi 2021, 15.)

Nuorten rikoskäyttäytyminen liitetään usein sosiaalisen kontrolliin, joka on viime vuosikymmeninä vahvistunut esimerkiksi kameravalvonnan, vartioinnin ja teknisten ratkaisujen lisääntymisen myötä (Kivivuori & Bernburg 2011, 427–428). Kuten jo aikaisemmin mainittiin, nuorisoriikollisuuden laskua on selitetty nimenomaan sosiaalisen kontrollin tehostumisena, kuten vanhempien vahvistuneella tuella ja kontrollilla. Kehitystä selittävät myös poliisin ja koulujen tehostunut kontrolli, nuorten ajanviettopaikkojen muutokset sekä asenteiden muutos. (Kaakinen & Näsi 2021, 8; Poliisihallitus 2024.) Samalla poliisin ja paikallisten toimijoiden yhteistyö on tiivistynyt, mikä on laajentanut julkisten tilojen valvontaa ja lisännyt kiinnijäämisriskiä erityisesti näkyvillä paikoilla tehdyissä rikoksissa. Oikeudenmukaisuuden kannalta keskeistä on, kohdistuuko tämä virallinen kontrolli tasapuolisesti. Tutkimusten mukaan nuorten sosiaalinen tausta ennustaa rikoskäyttäytymistä, ja rikosoikeudellisiin seuraamuksiin päätyminen selittyy pitkälti vanhempien valvonnalla, kun rikollinen käyttäytyminen vakioidaan. Tämä viittaa siihen, että kontrolli heijastaa rikollisuuden taustatekijöitä pikemminkin kuin valikoivaa puuttumista. Vaikka aiemmassa pohjoismaisessa tutkimuksessa on epäilty kontrollin sosiaalista vinoutuneisuutta, uudemmat analyysit eivät tue tätä näkemystä. Kehitystä selittävät tarkentuneet mittausmenetelmät sekä yhteiskuntien tasa-arvoistuminen, mikä on kaventanut mahdollisuuksia sosiaalisesti valikoivaan kontrolliin ja vahvistanut käsitystä sen oikeudenmukaisemmasta kohdentumisesta. (Kivivuori & Bernburg 2011, 427–428.)

3 Ihmisen toiminta sosiaalisten ja systeemisten rakenteiden kontekstissa

3.1 Yksilön ja sosiaalisen ympäristön vuorovaikutus

Tätä tutkielmaa tehdessä törmäsin sosiaalisen ympäristön määritelmän ongelmallisuuteen, koska sitä ei ole käsitteenä kyetty selventämään selkeästi. Ympäristöjä voidaan määritellä eri ulottuvuuksin, joista yleisimpiä ovat sosiaalinen ympäristö, luontoympäristö, symboliympäristö, ja rakennettu ympäristö (Tapaninen ym. 2002, 26). Sosiaaliseen ympäristöön sisältyy myös monia fyysisen ympäristön osalualueita, sillä nykyajan maisemat, vesivarat ja muut luonnonvarat ovat ainakin osittain ihmisen sosiaalisten prosessien muokkaamia. Nykyaikaisiin sosiaalisiin ympäristöihin on kietoutunut historiallisia sosiaalisia suhteita ja valtasuhteita, jotka ovat ajan myötä institutionalisoituneet. (Barnett & Casper 2001, 465.) Tässä tutkielmassa keskityn sosiaalisen ympäristön käsitteeseen, sen ulottuvuuksiin ja vaikutuksiin nuorten käyttäytymiseen eritoten rikoskäyttäytymiseen.

Ihmisten sosiaaliset ympäristöt käsittelevät välittömän fyysisen ympäristön, sosiaaliset suhteet ja kulttuuriset ympäristöt, joissa tietyt ihmisryhmät toimivat ja ovat vuorovaikutuksessa. Sosiaalisen ympäristön osatekijöitä ovat rakennettu infrastruktuuri, teollisuus- ja ammattirakenne, työmarkkinat, sosiaaliset ja taloudelliset prosessit, vauraus, sosiaali-, ihmis- ja terveystaloudet, valtasuhteet, hallinto, rotusuhteet, sosiaalinen eriarvoisuus, kulttuurikäytännöt, taide, uskonnolliset instituutiot ja käytännöt sekä uskomukset paikasta ja yhteisöstä. (Barnett & Casper 2001, 465.) Lähimmissä ympäristöissä toimivat yhteisöt, palvelut ja työympäristö ja niiden tarjoamat mahdollisuudet ovat sujuvalle, jokapäiväiselle elämälle välttämätöntä. Pienet yhteisöt ja isot yhteisöt ovat ympäristöinä yhtä tärkeitä. Kaikista merkittävin elinympäristö on koti, joka on hyvän elämän peruspilareita. (Tapaninen ym. 2002, 20, 21.) Yksilö altistuu näille pienille ja suurille yhteisöille päivittäin ja näitä sosiaalisia ympäristöjä voidaan kokea usein samanaikaisesti, kuten kotiympäristöissä, sukulaisverkostoissa, naapurustoissa, kaupungeissa ja muissa asuinalueilla. Sosiaaliset ympäristöt ovat dynaamisia ja muuttuvat ajan myötä (Barnett & Casper 2001, 465). Pääosa elämästämme toteutuu perheen, työn, koulun, opiskelun ja vapaa-ajan yhteisöjen kautta. Ihmisen sosiaaliset suhteet puolestaan muodostuvat erilaisten pienten ja suurten yhteisöjen kautta. (Tapaninen ym. 2002, 55.)

Yksilön persoonallisuus ohjaa toimintaa, mutta jokaisen toimintaan vaikuttaa yksilöllisten ominaisuuksien ohella sosiaaliset suhteet, elämäntilanne ja ympäristö, jossa toimitaan ja reagoidaan. (Alatalo 1995, 25, 28.) Elliott ym. (2006) havaitsivat, että asuinalueen sosiaalinen toimivuus ja kulttuuriset käytännöt määrittävät pitkälti sen yleisen luonteen. Nämä tekijät selittävät lähes kokonaan sen, miten naapurusto vaikuttaa yksilön kehitykseen. (Elliot ym. 2006 Ugnarin mukaan 2011, 5.) Nuorten toisia hyödyttävää ja yhteisöä tukevaa käyttäytymistä tarkasteleva kansainvälinen tutkimus osoitti, että Chicagon hyväosaisilla, eli korkeamman sosioekonomisen aseman alueilla toisia hyödyttävä käyttäytyminen oli korkealla tasolla. Köyhillä alueilla vaihtelu oli kuitenkin suurta ja tulokset saattoivat olla samalla tasolla sekä varakkaiden että keskituloisten alueiden kanssa. Ainoastaan kohtalaisen varakkaat alueet suoriutuivat muita hyödyttävän käyttäytymisen osalta heikosti. Naapuruston vaikutuksista nuorten kehitykseen ja muita hyödyttävään käyttäytymiseen liittyvästä vaihtelusta selittyi tiettyjen alueen ominaisuuksilla, kuten köyhyydellä, huono-osaisuudella ja rappeutumisella. (Ugnar 2011, 5.) Myöskään nuoren kaveripiirin ja rikoskäyttämisen vaikutukset eivät synny tyhjiössä, vaan paikallisyhteisön olosuhteet voivat muokata kaveripiirin merkitystä. Tutkimusten mukaan alueilla, joilla esiintyy paljon perheiden epävakautta ja suurta muuttoliikettä, niin sanottu kontrolloimaton kaveripiiri johtaa todennäköisemmin rikollisuuteen, koska nuoret ajautuvat helpommin rikosalttiiden vertaisten seuraan. Toisin sanoen yhteisön sosiaalinen dynamiikka voi joko vahvistaa tai heikentää vertaistoiminnan rikollisuutta lisäävää vaikutusta. Myös englantilaiset nuoret olivat ruotsalaisia useammin väkivaltaisista ja rikosalttiista, mikä liittyi osittain heidän riskihakuisempaan elämäntapaansa, mutta myös sosiaaliseen yhteisöön. Tutkijat arvioivat, että Englannin yhteisöjen moraalinen ilmapiiri oli joissain tilanteissa väkivaltaan sallivampia kuin Ruotsissa, mikä selittää eroja ruotsalaisten ja englantilaisten nuorten rikoskäyttämisenä. (Kivivuori & Bernburg 2011, 441–442.)

Yhteisöjen sosiaalinen dynamiikka voi osaltaan vahvistaa nuorten rikoksentekeijöiden sosiaalista leimautumista. Leimautumisella viitataan siihen, että rikollinen käyttäytyminen alkaa määrittää nuorta ja hänen asemaansa yhteisössä, mikä voi vaikuttaa pitkälle aikuisuuteen. (Pekkarinen ym. 2019, 17–18.) Sosiokulttuuriset vaikutteet näkyvät nuorten omaksumissa performatiivisissa rooleissa ja identiteeteissä. Watkinsin ja Gearonin (2024) tutkimuksessa korostui poissulkevat ja kuormittavat ympäristöt, jotka pakottivat nuoria esittämään tietynlaisia rooleja vastatakseen ympäristön odotuksiin. Näissä poissulkevissa ja kuormittavissa ympäristöissä esiintyi hyväksikäyttöä,

manipulointia ja kaltoinkohtelua, jolloin nuorten luomat roolit toimivat itsepuolustuksena, keinona säilyttää kunnioitus ja turvallisuus. Olosuhteet siis ohjasivat nuoria omaksumaan väkivaltaisia kulisseeja ja identiteettejä. Lisäksi tutkimus osoitti vakavan nuorisoväkivallan kytkeytyvän vahvasti näissä poissulkevissa ympäristöissä kehittyneisiin sosiaalisiin ja kulttuurisiin koodeihin. (Mt.,14,17.) Lisäksi leimautumista on havaittu esimerkiksi koulujen erityisluokissa, joissa nuoret ovat kokeneet olevansa ”sopeutumattomia” valtakulttuuriin nähden. Tällöin valtakulttuurin vastaiset piirteet voivat korostua ja näkyä rikollisuutena. (Laitinen ym. 1994, 125.) Kouluympäristö onkin tutkittu nuorten rikoskäyttäytymisen vahvaksi riskitekijäksi, mutta myös suojaavaksi tekijäksi. Tutkimukset ovat osoittaneet yhteyden oppilaiden käsitysten kouluilmapiirin eri ulottuvuuksista ja rikkomuskäyttäytymisestä, jonka yhteys ilmeni useissa kielteisen kouluympäristön piirteissä, kuten ongelmallisissa ihmissuhteissa ja epäedullisessa institutionaalisessa ympäristössä. Tukea tarjoava kouluympäristö on tunnistettu merkittäväksi nuoria rikollisuudelta suojaavaksi tekijäksi. (Ayano ym. 2024, 6.)

Yhteisöjen sosiaalisen dynamiikan ohella myös yhteiskunnan rakenteet voivat osaltaan lisätä nuorten rikosentekijöiden sosiaalista leimautumista (Pekkarinen ym. 2019, 17–18). Alueellisuutta ja performatiivista maskuliinisuutta korostavat normit vahvistivat jengiytymistä, kilpailua niukoista resursseista ja tarvetta puolustaa omaa asemaa. Haavoittuvassa asemassa olevat nuoret kokevat yhä useammin, että väkivalta on välttämätön osa näitä koodeja ja selviytymisen ehtoja. Tätä kokemusta vahvistavat toisaalta hyväksikäyttävien jengien manipulaatio, jossa rikollinen elämäntapa esitetään houkuttelevana, ja toisaalta median normalisoiva väkivaltakuva, joka lisää pelkoa ja saa nuoret aseistautumaan itsepuolustuksen nimissä. (Watkins & Gearon 2024, 14, 17.)

3.2 Sosiaalinen ympäristö systeemiteoreettisesta näkökulmasta

Nuorten rikoskäyttäytymistä tarkastellessa systeemiteoreettinen ajattelu ja näkökulma tarjoaa keskeisen ja toimivan viitekehyksen, sillä se korostaa yksilön ja ympäristön välistä vastavuoroista suhdetta. Systeemiteoria vakiintui sosiaalityön lähestymistavaksi 1960-luvulla, vaikka sen taustalla vaikuttaneet ajatukset ihmisestä omassa ympäristössään olivat esillä jo aiemmin (Healy 2014, 116–117; Richmond 1917).

Yleinen systeemiteoria (General Systems Theory) rakentuu käsitykselle siitä, että yksilön hyvinvointi ja ongelmat syntyvät psyykkisten tekijöiden lisäksi hänen ja ympäristönsä

välisessä vuorovaikutuksessa. Esimerkiksi mielenterveyden haasteita ei nähdä pelkästään yksilön sisäisinä ilmiöinä, vaan ne kytkeytyvät yksilön ja hänen kulttuurisen sekä sosiaalisen ympäristönsä suhteisiin. (Healy 2014, 115, 117.) Mary Richmond (1917) toi jo varhain esiin ajatuksen, että yksilön mielenterveyshistoria rakentuu hänen sosiaalisten suhteidensa kautta. Hänen mukaansa sosiaaliset suhteet voivat uhata yksilön hyvinvointia, ja näin ollen ne muodostavat keskeisen osan yksilön elämänsä ymmärtämisestä (mt., 26). Näkisin, että samankaltainen ajattelu voi selittää yksilön onnellisuutta hyvien ja onnistuneiden sosiaalisten suhteiden tuloksena. Olen tulkinnut Richmondin teoksesta hänen viestimäänsä johtavaa ajatusta, jossa yksilöä ja hänen elämäntilannettansa ei voi ymmärtää ilman sosiaalista kontekstia. Richmondin (1917) kirjoitukset korostivat erityisesti asiakkaan ja sosiaalityöntekijän välistä vuorovaikutusta, minkä olen tulkinnut olevan osa alkua systeemiteoreettiselle ajattelulle.

Systeemiteoreettista näkökulmaa on myöhemmin laajennettu ekologisen systeemiteorian avulla. Ekologinen systeemiteoria lisää yleisiin ja sosiaalisiin systeemiteorioihin dynaamisia ja humaaneja ulottuvuuksia. Se käsittelee ”*elämän verkkoa*” ja järjestelmien rajapintoja, joissa osajärjestelmät ovat avoimia, itseorganisoituvia ja sopeutuvia kokonaisuuksia. Tämä näkökulma soveltuu sosiaalityöhön, jossa pyritään parantamaan ihmisten ja heidän ympäristönsä välisten tapahtumien laatua. (Siporin 1980, 509.) Ekologinen malli tutkii, miten aktiivinen ja kasvava ihminen ja hänen välittömät ympäristönsä mukautuvat toisiinsa ajan myötä. Tämä kehitys tapahtuu vuorovaikutuksessa sekä eri ympäristöjen keskinäisten suhteiden että niitä ympäröivien laajempien yhteiskunnallisten rakenteiden kanssa. (Bronfenbrenner 1979, 21.)

Yksilön ja ympäristön välisen vuorovaikutuksen korostamisen lisäksi Richmond (1917, 26) tarkastelee teoksessaan sosiaalisen käsitteen moniulotteisuutta ja korostaa sen merkityksellistä roolia ihmisten välisissä suhteissa. Hänen mukaansa sosiaalisuus, yhteiskunnallinen yhteenliittymä ja yhteisön muodostuminen alkavat vähintään kahden yksilön vuorovaikutuksesta. Kun yksilöiden väliset suhteet kehittyvät ryhmätasolle, ne säilyttävät sosiaalisen luonteensa myös silloin, kun ryhmän koko ylittää henkilökohtaisen kanssakäymisen rajat edellyttäen, että ryhmätason vuorovaikutus vaikuttaa edelleen yksilöiden ajatteluun ja toimintaan. (Mt., 26.) Tapaninen ynnä muut (2001, 41) puolestaan määrittelevät hyvän sosiaalisen ympäristön sellaiseksi, joka tarjoaa mahdollisuuksia yhteisöön kuulumiseen, ihmisten kohtaamiseen ja yhteistoimintaan. Välittömän tilanteen systeemimalli korostaa, että kehitys ei tapahdu vain kahden ihmisen välisessä

vuorovaikutuksessa, vaan siihen vaikuttavat myös laajemmat ihmissuhderakenteet, kuten kolmen -tai useamman henkiset suhteet. Tutkimukset osoittavat, että kahden ihmisen vuorovaikutuksen toimivuus kehityksen ympäristönä riippuu ratkaisevasti kolmansien osapuolten läsnäolosta ja tuesta. Jos nämä puuttuvat tai häiritsevät vuorovaikutusta, kehitysprosessi heikkenee. Sama periaate pätee myös eri ympäristöjen välisiin suhteisiin. Kodin, koulun tai työpaikan kyky tukea kehitystä riippuu siitä, miten hyvin nämä ympäristöt ovat yhteydessä toisiinsa. Yhteinen toiminta, viestintä ja tieto toisten ympäristöjen käytännöistä vahvistavat yksilön sopeutumista ja kehitystä. Ennakkotieto ja aiemmat kokemukset uudesta ympäristöstä helpottavat siirtymää ja tukevat myönteistä kehitystä. (Bronfenbrenner 1975, 5–6.)

Bronfennerin (1979) mukaan ihmisen kehitystä ei voi kuitenkaan ymmärtää pelkästään tarkkailemalla yksittäisten ihmisten käyttäytymistä yhdessä tilanteessa. Hänen mukaansa tarvitaan laajempi näkökulma, jossa tarkastellaan useiden ihmisten vuorovaikutusta eri ympäristöissä ja huomioidaan myös ne ympäristön osatekijät, jotka eivät ole välittömästi läsnä. (mt.,21.) Bronfenbrennerin bioekologisen mallin mukaan kehityksen voimakkaimmat vaikutukset syntyvät mikrosysteemeissä, joissa nuori viettää eniten aikaa. Perhe toimii useimmille lapsille ja nuorille tämän mallin ensisijaisena ja vaikutusvaltaisimpana kehitysympäristönä. (Bronfenbrenner & Morris 2006, 798–799.) Ihmisen kehitykseen vaikuttavat eniten ne toiminnot, joita muut tekevät hänen kanssaan tai hänen lähellänsä. Kun ihminen seuraa muiden toimintaa tai osallistuu siihen, hän alkaa usein tehdä samoja asioita itse. Ihmisen käyttäytyminen nähdään kehittyvän yksilön ja ympäristön vuorovaikutuksesta. (Bronfenbrenner 1979, 6, 16.)

Tutkielmani keskiössä on systeemiteoreettiselle ajattelulle keskeisesti rakentuvat systeemit eli niin sanotut tasot, joihin ympäristölliset tekijät asettuvat limittäin. Riippuen systeemiteorian näkökulmasta, systeemien nimet ja sisällöt voivat erota toisistaan. Healy (2014) teoksessaan esittelee tasoja mikro-, meso -ja makrotasoon. Mikrosysteemillä viitataan sisimpiin niin sanottuihin epävirallisiin systeemeihin kuten kotiin, perheeseen ja paikalliseen yhteisöön. Mesosysteemillä viitataan virallisempiin systeemeihin, joilla on suora yhteys yksilön elämään kuten koulu ja sosiaalipalvelut. Makrosysteemi viittaa taas yhteiskuntaan kokonaisuutena, jossa näkyy sosiaaliset instituutiot kuten hallitus ja yritykset. (Mt., 124.) Ekologinen ympäristö taas määritetään kokonaisuudeksi, joka rakentuu sisäkkäisistä, toisiaan ympäröivistä rakenteista eli systeemeistä. Näitä rakenteita ekologisessa mallissa kutsutaan mikro-, meso-, ekso- ja makrosysteemeiksi.

(Bronfenbrenner 1979, 22.) Bronfenbrenner (1979) määrittelee näitä tasoja seuraavanlaisesti: Mikrosysteemi on yksilön välitön ympäristö, eli ne arjen tilanteet, ihmiset, roolit ja toiminnot, joita hän kokee suoraan esimerkiksi koti, päiväkotiki, koulu, työpaikka. Mesosysteemi sisältää yhteydet ja suhteet eri mikrosysteemien välillä, esimerkiksi lapsen kodin ja koulun välinen yhteistyö tai aikuisen perheen ja työpaikan vuorovaikutus. Eksosysteemi sisältää ne ympäristöt, joissa yksilö ei itse ole mukana, mutta jotka vaikuttavat hänen elämäänsä, esimerkiksi vanhemman työpaikan olosuhteet, kunnan päätökset tai median vaikutukset. Makrosysteemi tarkoittaa laajempia kulttuurisia, yhteiskunnallisia ja ideologisia rakenteita, jotka muovaavat kaikkia muita tasoja. Näitä ovat esimerkiksi arvot, normit, lainsäädäntö, talousjärjestelmä ja kulttuuriset uskomukset. (Bronfenbrenner 1979, 22–26.)

Usein ympäristötutkimus keskittyy enemmän ihmisten ominaisuuksiin kuin itse ympäristöihin, joista he tulevat. Tämän seurauksena ympäristön vaikutuksia selitetään helposti pelkkinä ”luokkavaikutuksina”, esimerkiksi vertaamalla eri sosiaaliluokkia tai kulttuureja. Ympäristö kuvataan tällöin staattisena rakenteena, eikä huomioida vuorovaikutusprosesseja, joiden kautta käyttäytyminen ja kehitys todellisuudessa muotoutuvat. (Bronfenbrenner 1979, 17.) Bronfenbrennerin (mt., 17) mukaan ympäristöä koskeva tutkimus on usein hyvin karkeaa ja rajoittunutta. Tästä syystä haluan tutkielmassani ottaa osaksi tutkielman tuloksia myös muita systeemin sisäisiä tekijöitä, kuten vanhemman ja nuoren välisen suhteen ja koulun yhteisöllisyyden tunteen. Sosioekologisesta näkökulmasta yksilön käyttäytymistä ja kokemuksia muovaavat usein sosiaaliset suhteet ja yhteisöympäristö, joita puolestaan ohjaavat laajemmat yhteiskunnalliset normit ja politiikat. Sosioekologisesta näkökulmasta tunnistettuja tekijöitä esimerkiksi yksilötasolla on liitetty rikolliseen käyttäytymiseen, kuten varhaiseen alkoholin ja huumeiden käyttöön, aiempaan rikoshistoriaan sekä mielenterveysongelmiin. Perhetasolla heikko vanhempien valvonta, kaltoinkohtelu tai laiminlyönti sekä heikko kiintymyssuhde on pitkään yhdistetty kohonneeseen nuorisorikollisuuden riskiin. Sosiaalisella tasolla taloudellinen eriarvoisuus, syrjintä ja vertaispaine ovat vastaavasti merkittäviä riskitekijöitä. Yhteisöympäristössä kiusaaminen, ongelmalliset ihmissuhteet, epäedullinen institutionaalinen ympäristö ja heikompi koulumenestys korreloivat vahvasti nuorten rikollisuuden kanssa. Ihmissuhdekontekstissa tunnistettuja tekijöitä ovat muun muassa sukupuoli, ikä ja rikoksentekijän suhde uhriin. Sosioekologinen viitekehys tarjoaa kattavan näkökulman nuorisorikollisuuden varhaisten riski- ja suojaavien tekijöiden tarkasteluun.

Riskitekijöiden ja suojaavien tekijöiden osalta tutkijat ovat tunnistaneeet laajan joukon varhaisia tekijöitä, jotka voivat altistaa nuoria rikollisuudelle tai suojata siltä. Näiden tekijöiden on osoitettu olevan monisyisiä, minkä vuoksi sosioekologinen malli on hyödyllinen jäsentämään niitä yksilö-, sosiaali-, yhteisö- ja ihmissuhdetasoille. Viimeaikainen tutkimus korostaa näiden tasojen välistä dynaamista vuorovaikutusta, jossa yhden tason tekijät voivat vaikuttaa toisen tason tekijöihin. Olemassa olevan tutkimusnäytön kokoaminen tämän viitekehyksen avulla mahdollistaa kokonaisvaltaisempien ja vaikuttavampien interventioiden kehittämisen ja toteuttamisen, jolloin nuorisoriikollisuuden juurisyihin voidaan puuttua useista näkökulmista. (Ayano ym. 2024, 1–2.)

Sosiaalinen näyttö voidaan ymmärtää yksilön henkilökohtaiseen ja perhehistoriaan liittyvien tekijöiden kokonaisuutena, joka auttaa hahmottamaan sosiaalisten vaikeuksien luonnetta ja mahdollisia ratkaisukeinoja. Kun näitä tekijöitä tarkastellaan systemaattisesti, ne voivat paljastaa piileviä ongelmien lähteitä ja diagnostisia vihjeitä (Richmond 1917, 43, 50). Jäsentämällä tekijät yksilö-, sosiaali-, yhteisö- ja ihmissuhdetasoille, sosioekologinen viitekehys ei ainoastaan syvennä ymmärrystämme, vaan korostaa myös sen merkitystä interventioiden ja politiikkatoimien suunnittelussa. Sosioekologinen lähestymistapa tarjoaa rakenteellisen mallin, jonka avulla toimijat ja päättäjät voivat kehittää kohdennettuja toimenpiteitä nuorisoriikollisuuteen vaikuttavien eri tasojen huomioimiseksi. (Ayano ym. 2024, 1–2.) Systeminen analyysi keskittyykin monien sosiaalisten systeemien, kuten perhe- ja ystävyysuhteiden, organisaatioiden sekä sosiaalipoliittisten rakenteiden vuorovaikutukseen, joiden nähdään yhdessä vaikuttavan yksilön ja yhteisön hyvinvointiin. Systemiteoriat tarjoavat sosiaalityölle mahdollisuuksia parantaa yksilön ja hänen sosiaalisen ympäristönsä istuvuutta. Vaikka ne tarjoavat tapoja ymmärtää ongelmia moniulotteisesti, ne eivät kuitenkaan anna interventio metodeja. (Healy 2014, 115.)

4 Tutkimuksen toteutus

4.1 Tutkimuksen tavoite

Tutkimukseni tarkoituksena on löytää sosiaalisten ympäristöjen yhteyksiä rikoskäyttäytymisen eri muotoihin. Kohdistan tutkimukseni nuoriin, koska yhteiskunnallinen keskustelu on painottunut nimenomaan nuoriin alaikäisiin. Nuorisorikollisuutta tarkastelen kokonaisuutena, johon yritän löytää yhteyksiä näiden nuorten sosiaalisista ympäristöistä. Olen asettanut tutkielmalleni seuraavat tutkimuskysymykset:

Miten sosiaalinen ympäristö heijastuu nuorten rikoskäyttäytymiseen? Millä tavalla systeemiteorian mukaiset mikro- ja mesosysteemin tekijät ovat kytköksissä nuorten rikoskäyttäytymisen eri ulottuvuuksiin?

Tämän tutkielman tavoitteena on tarkastella nuorten rikoskäyttäytymiseen vaikuttavia tekijöitä heidän sosiaalisen ympäristönsä näkökulmasta, sekä erillisinä että toisiinsa kietoutuvina kokonaisuuksina. Pyrin hahmottamaan nuorten rikoskäyttäytymistä laajana ilmiönä, jossa huomioidaan nuorten sosiaaliset ja dynaamiset ympäristöt, joille he altistuvat. Tutkielman tarkoituksena on tuoda esiin nuorisorikollisuuden kaltaista yhteiskunnallista ilmiötä ja osoittaa systeemiteoreettisesta näkökulmasta, miten erilaiset sosiaaliset ympäristöt heijastuvat rikoskäyttäytymisen eri ulottuvuuksiin. Tutkimukseni keskittyy valitsemani aineiston nuoriin sekä heidän kokemuksiinsa omasta rikoskäyttäytymisestäään ja ympäröivistä sosiaalisista olosuhteista, unohtamatta rakenteellisia yhteiskunnallisia tekijöitä, joiden puitteissa nuoret elävät.

4.2 Aineisto

Valitsin tutkielmani aineistoksi Tietoarkistosta Markus Kaakisen, Janne Kivivuoren ja Anna Raesteen nuorisorikollisuutta koskevan aineiston, joka on kerätty aikavälillä 1.1.2020-30.5.2020. Aineiston keruu on toteutettu ositettu ryväsotantaa käyttäen ja vastausprosentti on ollut 78 % (Kaakinen ym. 2020). En ole sisällyttänyt aineiston kyselylomaketta tutkielmani liitteisiin sen laajuuden vuoksi, mutta se on saatavilla liitteissä mainitun verkkosivun kautta.

Kyselyssä on kartoitettu 15–16-vuotiaiden rikoskäyttäytymistä ja uhrikokemuksia. Kysely rakentuu useasta laajasta kysymyspatterista liittyen kiellettyjen tekojen tekemiseen sekä niiden uhriksi joutumiseen. Kyselyyn on lisätty osan kysymyspatteriin tarkentavia kysymyksiä. Kyselyssä taustamuuttujina toimii vastaajan ikä, asumisvuodet nykyisellä paikkakunnalla, sisarusten määrä, kotona puhuttu kieli, vanhempien työmarkkina-asema ja perheen taloudellinen tilanne. Kyselyyn osallistuneiden nuorten lukumäärä ja aineiston taustamuuttujat ovat nähtävillä taulukossa 1.

Taulukko 1. Kyselyyn osallistuneet nuoret ja aineiston taustamuuttujat

	lkm.	%
Sukupuoli		
työt	2811	49,5
pojat	2751	48,5
muu	112	2,0
Ikä		
15	4322	76,2
16	1285	22,6
17	45	8
Asumisaika paikkakunnalla (v.)		
0–4	389	6,9
5–10	899	15,9
11–17	4370	77,2
Samassa taloudessa asuvat sisarukset		
Sisaruksia	4566	80,5
Ei sisaruksia	1108	19,5
Kotona puhuttu kieli		
suomi	5479	96,6
muut kielet	195	3,4
Vanhempien työmarkkina-asema		
Äidillä on työpaikka	4888	86,1
Isällä on työpaikka	4914	86,6
Äiti ei ole työssä	786	13,9
Isä ei ole työssä	760	13,4
Perheen taloudellinen tilanne		
Paljon huonompi	36	,6
Huonompi	177	3,1
Vähän huonompi	698	12,3
Sama	2584	45,5
Vähän parempi	1079	19,0
Parempi	797	14,0
Paljon parempi	303	5,3

Vuonna 2020 nuoria pyydettiin arvioimaan kuinka hyvin erilaiset väitteet muun muassa ystävällisyydestä, levottomuudesta, tottelevaisuudesta ja univaikeuksista pätevät häneen. Kyselyssä kysyttiin nuoren ystävien tekemistä viharikoksista, verkkovihan levittämisestä, sähköisestä kiusaamisesta ja seksuaalisesta häirinnästä. Aineiston ensimmäiset kysymykset käsittelevät koulumenestystä, tulevaisuuden suunnitelmia ja perhettä. Kysely rakentuu useasta laajasta kysymyspatterista liittyen kiellettyjen tekojen tekemiseen sekä niiden uhriksi joutumiseen. Kokemukset sijoittuvat viimeisen kahdentoista kuukauden ajalle. Nuoren tuli vastata kyselyssä kiellettyihin tekoihin, joita ovat muun muassa luvaton poissaolo koulusta, vahingonteot, varastaminen, sähköinen ja perinteinen kiusaaminen, seksuaalinen häirintä, väkivalta, aseiden mukana pitäminen ja päihteiden käyttäminen. Kysymykset ovat luonteeltaan dikotomisia (1 = en ole tehnyt, 2 = olen tehnyt), ja ne kuvasivat nuoren omaa raportoitua rikos- tai häiriökäyttäytymistä. Uhrikokemusten kohdalla tarkentavia kysymyksiä olivat kyselyt tekijästä ja uhrikokemuksen seurauksista, kuten fyysisistä vammoista. Vastaajilta tiedusteltiin myös, ovatko vanhemmat tai muut läheiset henkilöt käyttäneet fyysistä väkivaltaa vastaajaa kohtaan.

Kyselyssä kartoitettiin nuoren asuin ympäristöä, koulun ilmapiiriä sekä nuoren vapaa-ajan aktiviteetteja. Kyselyssä kysyttiin myös nuoren kaveripiiristä ja siellä tapahtuvista kielletyistä teoista kuten, käytetäänkö kaveripiirissä päihteitä, varasteleeko tai tappeleeko joku vastaajan ystävästä. Vastaajilta kysyttiin myös heidän suhteestaan vanhempiinsa sekä selvitettiin vastaajan näkemyksiä heidän laittomiin tekoihinsa, yhteiskunnan monimuotoisuuteen, onnellisuuteen, luonteenpiirteisiin.

Tässä tutkielmassa olen rajannut uhrikokemukset tarkastelun ulkopuolelle. Lisäksi olen myös rajannut jatkuvuuden näkökulman ulkopuolelle sekä jättänyt mahdolliset avovastaukset tutkielmastani pois. Olen halunnut keskittää tutkimusasetelman nuoren kiellettyihin ja rikollisiin tekoihin ja nuoren elämässä esiintyviin sosiaalisiin rakenteisiin.

Muuttajat

Nuorisori rikollisuuden 2020-aineisto (Kaakinen ym. 2020) on laaja aineisto sisältäen paljon muuttujia. Seuraavaksi esittelen muuttujat, jotka olen tästä aineistosta valinnut omaan tutkielmaani. Valitsemani muuttujat ovat järjestysasteikollisia tai luokitteluasteikollisia.

Valitsin tutkielmaan muuttajat koskien nuoren kotia, siellä asuvista henkilöistä, sisaruksista, joissa muuttajat rakentuivat useasta eri osiosta. Nuoren sisaruksiin viittaavan muuttujan (D2_1) arvoissa vastaamattomuus tulkittiin sisaruksien olemassaoloon, kun kysymykseen vastaaminen tulkittiin sisaruksettomuudeksi (0 = ei sisaruksia samassa taloudessa, 1= sisaruksia asuu samassa paikassa). Perheen asumis-, ja rakennekysymysten lisäksi nuoren tuli arvioida henkilökohtaista taloutta (D10) sekä perheen taloutta verrattuna muihin nuoren tuntemiin perheisiin (D9) asteikolla (1–7) *Paljon huonompi – Paljon parempi* ja *Paljon vähemmän – Paljon enemmän*.

Valitsin tutkielmaani myös kysymyksiä kavereista, suhteesta vanhempiin, asuinympäristöön ja kouluun. Kysymykset kavereista kuvaavat vastaajan sosiaalisen ympäristön rikos- ja riskikäyttäytymistä. Ne eivät mittaa nuoren omaa toimintaa, vaan hänen havaintojaan ja tietojään ystäväpiirinsä käyttäytymisestä. Kysymykset kavereista (S1-S6) sisälsivät kysymyksiä kavereiden tekemistä kielletyistä teoista, joissa vastausvaihtoehdot olivat ”*Ei kukaan*”, ”*Yksi ystäväistäni*” ja ”*Useampi ystäväistäni*”. Kysymykset suhteesta vanhempiin (U2_1 - U2_5) rakentuivat vastausvaihtoehdoista (1–4) *Erittäin paljon – Ei lainkaan*. Kysymykset liittyen kouluun (P1-P4) olivat järjestysasteikollisia, sisältäen vastausvaihtoehdot (1–5) *Ei koskaan – Todella usein*. Osa O sisälsi kysymyksiä asuinympäristöstä (O1-O4), jossa myös vastausvaihtoehdot rakentuivat järjestysasteikollisesti (1–5) *Ei koskaan – Todella usein*.

Ennen varsinaista analyysia osa valitsemistani muuttujista luokiteltiin. Nämä muuttujat olivat *Kenen kanssa asut?* (D1), *Käykö isäsi tällä hetkellä töissä?* (D5), *Käykö äitisi tällä hetkellä töissä?* (D7) ja *Mikä on uskontosi, tai mihin uskontokuntaan kuulut?* (T1a). Alkuperäiset muuttujat sisälsivät useita luokkia, joista osa oli harvalukuisia tai analyttisesti samankaltaisia. Jotta muuttujat soveltuisivat paremmin aineiston analyysiin, luokkia yhdisteltiin laajemmiksi ja teoreettisesti mielekkäiksi kategorioiksi. Kyseiset muuttujat muutettiin seuraavalla tavalla:

Muuttuja (D1) koskien nuoren kotia ja siellä asuvia henkilöitä oli alkuperäiseltä luokitukseltaan seuraavanlainen: (1) yhdessä oman äitini ja isäni kanssa, (2) osan aikaa äitini, osan aikaa isäni kanssa, (3) vain äitini kanssa, (4) vain isäni kanssa, (5) äitini ja hänen kumppaninsa/isäpuoleni kanssa, (6) isäni ja hänen kumppaninsa/äitipuoleni kanssa, (7) muiden sukulaisten luona, (8) sijaisperheessä ja (9) muissa oloissa. Uusiin

luokituksiin sisällytettiin alkuperäisen muuttujan luokkia, mutta suurin osa vastauksista pysyi alkuperäisen aineiston mukaisena. Muuttuja koskien nuoren kotia ja siellä asuvia henkilöitä luokiteltiin seuraavasti: Asun molempien vanhempien kanssa (1), Osan aikaa äidin ja isän kanssa (2), Vain toisen vanhemman kanssa tai uusioperheessä (3–6), Sijaisperheessä (8) tai Muilla tavoin (7,9)

Muuttujat koskien nuoren äidin työtä (D7) ja isän työtä (D5) muodostettiin samalla tavalla, luoden niille identtiset luokittelut niin kuin alkuperäisessä aineistossa. Aineistossa isän ja äidin työtä koskevan muuttujan luokitteluvaihtoehdot ovat: (1) kyllä, hänellä on työpaikka, (2) ei, hän on työtön/lomautettu, (3) ei, hän on sairaseläkkeellä/sairauslomalla/sairaalassa, (4) ei, hän on muuten eläkkeellä, (5) ei, hän on koti-isä/koti-äiti, (6) ei, hän opiskelee, (7) ei, hän on kuollut ja (8) en tiedä. Uusia luokitteluvaihtoehtoja muuttujiin jäsenneltiin neljä, joita olivat: Isä / Äiti on työssä (1), Isä / Äiti ei ole työssä (2–6), Isä / Äiti on kuollut (7) ja En tiedä (8).

Nuoren uskontokuntaan kuulumista ja uskontoa koskeva muuttuja (T1a) muunnettiin useista luokitteluista dikotomiseksi, eli tutkielmassani luokittelu on: En kuulu mihinkään uskontokuntaan (1) ja Kuulun uskontokuntaan (2–8).

Tässä tutkielmassa mikrosysteemi rakentuu perheestä, perheen luonteesta sekä henkilökohtaisesta ja perheen taloudesta, ystävistä ja suhteesta vanhempiin. Vastaavasti mesosysteemi rakentuu asuinympäristöön ja kouluun esiintyviin tekijöihin. Tutkielmasta olen rajannut systeemiteorian mukaisen makrosysteemin aineiston analyysin rakentamisessa ulkopuolelle. Aineisto sisältää makrotason muuttujia, mutta uskonnon, vanhempien työssäkäynti ja talouden paikka systeemien sisällä vaihtelee riippuen systeemisen teorian näkökulmasta (vrt. Bronfenbrenner 1975, 22–26; Healy 2014, 124.) Tutkimusasetelmani vuoksi aineisto ei kata tarpeeksi kattavasti makrotasoa, jolloin olen tästä tutkielmasta jättänyt analyysin ulkopuolelle. Makrosysteemi tässä tutkielmassa muodostaa ne yhteiskunnalliset ja poliittiset rakenteet, joiden puitteissa nuorten arki ja mikrotason vuorovaikutussuhteet rakentuvat. Siksi makrotason vaikutuksia, kuten palvelujärjestelmien toimivuutta, sosiaalipoliittisia ratkaisuja ja yhteiskunnallisia normeja, tarkastellaan teoreettisesti osana kokonaisuutta, vaikka niitä ei voida analysoida tilastollisesti tässä tutkimuksessa. Makrotaso on kuitenkin olennainen osa systeemiteoreettista viitekehystä, jonka vuoksi olen sitä tässä tutkielmassa tarkastellut teoreettisesti. Lisäksi tutkielmassani haluan tarkastella perheen taloustilannetta (D9) ja

vanhempien työssäkäyntiä (D5, D7) suhteessa nuorisoriikollisuuteen. Perheen taloustilanne ja vanhempien työssäkäynti sisältyvät Bronfenbrennerin (1979) ekologisen systeemiteorian ekosysteemiin ja tässä tutkielmassa niiden huomioiminen antaa kuvaa nuoren sosiaalisen ympäristön luonteesta sekä sen kokonaiskuvasta. Olen sijoittanut ne osaksi mikrosysteemiä, koska ne tämän aineiston kontekstissa kuvaavat mikrosysteemin sisällä olevien sosiaalisten suhteiden luonnetta.

Taulukoissa esitettyjen muuttujien nimiä on lyhennetty luettavuuden parantamiseksi ja sisällön hahmottamisen helpottamiseksi. Nuoren sosiaalista ympäristöä kuvaavat taustamuuttujat ovat nähtävillä taulukossa 2.

Taulukko 2: Sosiaalista ympäristöä kuvaavat muuttujat. Valitut muuttujat kuvaavat tutkielmassa määriteltyjä mikro -ja mesosysteemiä.

<i>Sosiaalinen ympäristö</i>	<i>Aineiston muuttujat</i>
<i>Mikrosysteemi</i>	
<i>Perhe ja talous</i>	D1. Asuminen
	D2. Sisärukkset kotona
	D5. Isän työ
	D7. Äidin työ
	D9. Perheen taloustilanne
	D10. Omat rahavarat
<i>Kaverit</i>	S1. Marihuanan ja hasiksen käyttö
	S2. Kaupasta tai kioskista varastaminen
	S3. Tappelu julkisella paikalla
	S4. Henkilön vahingoittaminen ihmisryhmän tai etnisyyden vuoksi
	S5. Sosiaaliseen mediaan uhkaavan, loukkaavan tai halventavan materiaalin jakaminen
	S6. Sosiaalisessa mediassa uhkailu, kiusaaminen, häiriköiminen
<i>Suhde vanhempiin</i>	U2_1. Vanhempien ymmärrys huoliin ja ongelmiin
	U2_2. Luottamuksellisesti asioista kertominen vanhemmille
	U2_3. Rakkauden ja kiintymyksen osoittaminen
	U2_4. Huomion ja ajan antaminen

	U2_5.Vaivannäkö ja hyvän kasvatuksen varmistaminen
<i>Uskonto</i>	T1a. Uskontokuntaan kuuluminen
<i>Mesosysteemi</i>	
<i>Asuinympäristö</i>	O1: Asuinalueellani auttavat ihmiset O2: Asuinalueen yhteenkuuluvuus O3: Asuinalueen graffitit O4: Asuinalueen omaisuuden ilkivalta
<i>Koulu</i>	P1: Koulun auttavat ihmiset P2: Koulun yhteenkuuluvuus P3: Koulun tappelut P4: Koulun omaisuuden ilkivalta

Olen tutkielmaani valinnut nuorisoriikollisuutta kuvaavia muuttujia, jotka ilmentävät nuorten tekemiä kiellettyjä ja rikollisia tekoja. Näiden muuttujien kautta tässä tutkielmassa jäsennetään nuorisoriikollisuuden ilmiötä. Muuttujat ovat luonteeltaan dikotomisissa (1 = en ole tehnyt, 2 = olen tehnyt) ja tutkielmassani olen kiinnostunut tutkimaan tehdyn kielletyn teon (2 = olen tehnyt) yhteyksiä suhteessa muihin muuttujiin. Nuorisoriikollisuuden muuttujat on valittu oman näkemykseni mukaan, arvioiden niiden sopivuutta tutkimuksen kannalta. Nuorisoriikollisuuden muuttujat näkyvät taulukossa 3.

Taulukko 3: Nuorisoriikollisuutta mittaavat muuttujat. Valitut muuttujat kuvaavat tutkielmassa nuorten rikoskäyttäytymistä eli nuorisoriikollisuuden ilmiötä (N).

Kuvattava ilmiö

Aineiston muuttujat

<i>Nuorisoriikollisuus</i>	E3: Tahallinen omaisuuden tuhoaminen tai vahingoittaminen F1: Myymälävarkaus F4: Murtautuminen rakennukseen G1: Koulukiusaaminen G2: Tappelu julkisella paikalla G3: Jonkun hakkaaminen G4: Uhkaus väkivallalla/aseella rahan tai esineen saamiseksi G5: Aseen tai aseeksi tarkoitetun välineen hallussapito G6: Nettikiusaaminen -tai häirintä
----------------------------	---

H1: Humalajuominen
H2: Humalassa ajaminen
H3: Kannabiksen käyttö
H4: Muiden huumeiden käyttö

4.3 Analyysimenetelmät

Tässä luvussa esittelen tutkielmani metodologisia valintoja, tutkimusaineiston analyysin etenemistä ja keskeisiä menetelmiä, joiden avulla nuorisorikollisuuden ilmenemismuotoja ja niihin vaikuttavia tekijöitä on pyritty jäsentämään. Analyysin tavoitteena on ymmärtää, millaisia yhteyksiä nuorten rikolliseen käyttäytymiseen voidaan havaita yksilön mikro- ja mesosysteemin rakenteissa, kuten perheessä, kaverisuhteissa ja yhteiskunnan instituutioissa. Aineiston analyysiin on käytetty SPSS-ohjelmaa.

Analyysin rakentuminen

Alkuvaiheessa tutustuin aineistoon ristiintaulukoinnin avulla, jonka tarkoituksena oli hahmottaa yhteyksiä nuorisorikollisuuden muuttujan (N) sekä mikro- ja mesotason muuttujien välillä.

Nuorisorikollisuutta mittaaville muuttujille tehtiin faktorianalyysi, jonka tavoitteena oli löytää nuorten rikoskäyttäytymisen ulottuvuuksia. Sain tulokseksi kolme faktoria eli ulottuvuutta, jotka nimesin seuraavasti: rikollinen ja päihteisiin liittyvä käyttäytyminen (N1), sosiaalinen häirintä (N2) sekä väkivaltaiset ja uhkaavat teot (N3).

Faktorianalyysin tuloksia arvioitiin sekä teoreettisen mielekkyyden että reliabiliteetin perusteella. Faktorianalyysin ja reliabiliteettianalyysin jälkeen rakennettavien summamuuttujien koostumusta oli vielä arvioitava ennen summamuuttujien lopullista rakentamista. Esimerkiksi muiden huumeiden käytön muuttuja (H4) latautui faktorianalyysissä kahteen eri faktoriin, mikä teki sen sijoittamisesta summamuuttujiin tulkinnallisesti haastavaa. Reliabiliteettianalyysin perusteella sosiaalisen häirinnän (N2) reliabiliteetti parani, kun muiden huumeiden käytön muuttuja (H4) poistettiin siitä. Vastaavasti rikollinen ja päihteisiin liittyvän käyttäytymisen (N1) reliabiliteetti heikkeni, kun muiden huumeiden käyttöä (H4) osoittava muuttuja poistettiin. Lopulta

päädettiin siihen, että muiden huumeaineiden käyttöä (H4) kuvaava muuttuja sijoitettiin rikolliseen ja päihteisiin liittyvän käyttäytymisen (N1) faktoriin. Sosiaalisen häirinnän (N2) faktorista muiden huumeaineiden käyttöä (H4) kuvaava muuttuja poistettiin, mikä paransi reliabiliteettia ja selkeytti faktorin tulkintaa. Lopulliset summamuuttujat näkyvät taulukossa 4. Näitä summamuuttujia käytettiin jatkoanalyysissä kuvaamaan nuorten rikoskäyttäytymisen eri ulottuvuuksia.

Taulukko 4: Nuorisorikollisuuden (N) summamuuttujat (N1, N2, N3)

Summamuuttuja	Aineiston alkuperäiset muuttujat	Kuvaus
<i>N1: Rikollinen ja päihteisiin liittyvä käyttäytyminen</i>	F1: Myymälävarkaus F4: Murtautuminen rakennukseen H1: Humalajuominen H2: Humalassa ajaminen H3: Kannabiksen käyttö H4: Muiden huumeiden käyttö	Tämä summamuuttuja kuvaa yleistä norminvastaista, rikollista ja päihteisiin liittyvää käyttäytymistä.
<i>N2: Sosiaalinen häirintä</i>	E3: Tahallinen omaisuuden tuhoaminen tai vahingoittaminen G1: Koulukiusaaminen G6: Nettikiusaaminen -tai häirintä	Tämä summamuuttuja kuvaa sosiaalista häiriö- ja häirintäkäyttäytymistä, jossa korostuvat toisiin kohdistuvat mutta usein ei-fyysiset teot.
<i>N3: Väkivaltaiset ja uhkaavat teot</i>	G2: Tappelu julkisella paikalla G3: Jonkun hakkaaminen G4: Uhkaus väkivallalla/aseella rahan tai esineen saamiseksi G5: Aseen tai aseeksi tarkoitetun välineen hallussapito	Tämä summamuuttuja kuvaa fyysisesti väkivaltaista ja vakavasti uhkaavaa käyttäytymistä.

Summamuuttujia tarkasteltiin eri taustamuuttujien suhteen boxplot-kuvioiden avulla. Tavoitteena oli saada visuaalinen ja kokonaisvaltainen kuva siitä, millaisissa sosiaalisissa ympäristöissä nuorisorikollisuuden tasot ovat erityisen korkeita tai matalia. SPSS-ohjelmassa muodostettiin ryhmiteltyjä boxplotteja, joissa rikollinen ja päihteisiin liittyvä käyttäytyminen (N1), sosiaalinen häirintä (N2) sekä väkivaltaiset ja uhkaavat teot (N3) toimivat selitettävänä muuttujina. Mikro, -ja mesosysteemin muuttujat toimivat selittävinä tekijöinä.

Koska nuorisorikollisuuden summamuuttujat (N1, N2, N3) eivät noudata normaalijakaumaa ja monet taustamuuttujista ovat luokittelu- tai järjestysasteikollisia, valittiin analyysimenetelmiksi epäparametriset testit. Kruskal-Wallis testin soveltuu useamman ryhmän esimerkiksi useita vastausluokkia sisältävä taustamuuttujan, mediaanien ja jakaumien vertailuun. Analyysissä tarkasteltiin Kruskal-Wallis testin avulla nuorisorikollisuuden summamuuttujien jakaumien ja mediaanien eroja eri taustamuuttujien suhteen. P-arvon ollessa alle 0,05 tulkittiin, että taustamuuttuja on tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä valittuun summamuuttuun. Jokainen taustamuuttuja testattiin erikseen suhteessa nuorisorikollisuuden summamuuttujiin (N1, N2, N3). Lähes kaikki mikrotason muuttujat tuottivat tilastollisesti merkitseviä eroja. Mediaanitasolla tilastollisesti ei merkitseviä olivat sisarukset, isän työ ja äidin työ suhteessa sosiaaliseen häirintään (N2). Lisäksi sisarukset taustamuuttujana ei ollut merkitsevä tekijä jakaumatasolla suhteessa sosiaaliseen häirintään (N2). Mesosysteemin tekijät olivat merkitseviä ($<0,05$) Kruskal-Wallis testissä. Kruskal-Wallis testin perusteella mesosysteemin tekijät ovat yhteydessä nuorten rikollisuuteen.

Lopuksi analyysissä käytettiin lineaarista regressioanalyysiä tarkastelemaan, mitkä taustamuuttujat selittävät rikollista ja päihteisiin liittyvää käyttäytymistä (N1), sosiaalista häirintää (N2) sekä väkivaltaisia ja uhkaavia tekoja (N3) samanaikaisesti, kun useita selittäjiä huomioidaan yhtä aikaa. Analyysissä ensimmäisellä kierroksella mukaan otettiin kaikki valitut taustamuuttujat mikro -ja mesosysteemistä, jonka jälkeen ei-merkitsevät muuttujat ($p > 0,05$) poistettiin ja analyysi toistettiin vain tilastollisesti merkitsevilla muuttujilla.

4.4 Hyvä tieteellinen käytäntö ja eettisyys

Hyvän tieteellisen käytännön peruseriaatteita on luotettavuus, rehellisyys, arvostus ja vastuunkanto. Käytäntö koostuu menettelytavoista, jotka varmistavat hyvän tieteellisen käytännön toteutumisen tieteellisen prosessin aikana. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023, 11.) Hyvän tieteellisen käytännön lisäksi Suomessa tieteelliset tutkielmat noudattavat aina eettisiä periaatteita, joiden mukaan tutkija kunnioittaa tutkittavien ihmisarvoa ja itsemääräämisoikeutta, aineellista ja aineetonta kulttuuriperintöä sekä luonnonmonimuutkaisuuksia sekä tutkimus toteutetaan tutkittavien edun mukaisella tavalla. Eettisen ennakoarvioinnin aikana kiinnitetään huomiota aineistokeruun suunnitelmaan, tutkimuksen suunniteltua toteutustapaa sekä riskien ja vahingon välttämisen näkökulmasta. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 7, 14.)

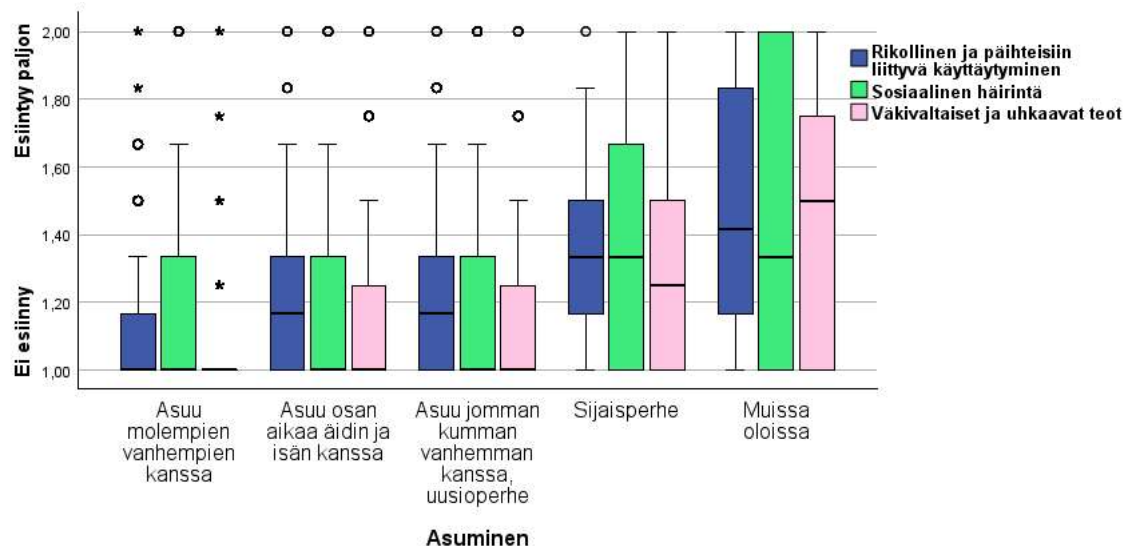
Tutkielmassani olen käyttänyt valmista aineistoa, jota varten olen täyttänyt sitä varten tarvittavan lupalomakkeen. Koska nuorisoriikollisuuden tematiikka voi sisältää rinnallaan sensitiivisiä ilmiöitä, koin eettisyyden kannalta valmiin aineiston tutkimusasetelmassani perustelluksi ja eettiseksi. Käyttämäni aineisto on saatavilla Tietoarkiston sivuilta. Tietoarkisto on yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto, joka arkistoi ja välittää tutkimusdataa luotettavasti ja tehokkaasti. Tietoarkistolla on *CoreTrustSeal* -sertifikaatti, joka ilmaisee luotettavasta sähköisten aineistojen säilyttämisestä sekä mahdollisuudesta jatko käyttää näitä turvattuja aineistoja. Tietoarkisto on sitoutunut TRUST-periaatteisiin. (Tietoarkisto n.d., Tietoarkisto organisaationa.) Valitsemani tutkimusaineisto on eettisesti -ja hyvän käytännön mukaisesti toteutettu ja sitä säilytetään näitä periaatteita kunnioittaen. Aineistosta on poistettu tutkittavien henkilötiedot, joten tutkittavat eivät ole millään tavalla tunnistettavissa. Tulen poistamaan aineiston sille kuuluvalla tavalla, enkä tule sitä levittämään luvattomasti. Noudatan aineiston käsittelyssä tietosuojalainsäädäntöä ja salassapitovelvollisuutta. Tulen tutkielmassani myös viittamaan käyttämiäni aineistoja tieteellisen ohjeistuksen mukaisella tavalla.

5 Sosiaalisen ympäristön ja nuorisorikollisuuden väliset yhteydet

5.1 Mikrosysteemin tekijät ja niiden yhteys nuorisorikollisuuteen

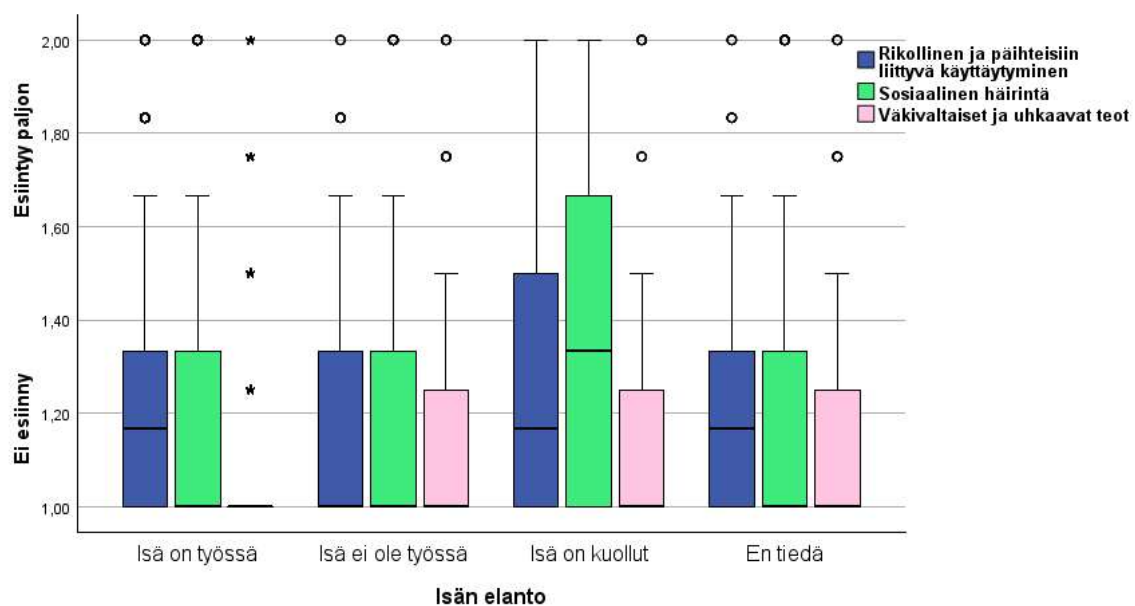
Tässä tutkielmassa mikrosysteemiin kuuluvat perhe, perheen -sekä henkilökohtainen taloudellinen tilanne, kaveripiiri, vanhemmuussuhteet ja uskonto. Tulosten perusteella mikrosysteemin tekijät ovat yhteydessä nuorten rikoskäyttäytymisen eri muotoihin.

Tutkielmani tulokset noudattavat aikaisempien tutkimusten havaintoja siitä, kuinka kaikista heikommassa asemassa olevat nuoret, kuten lastensuojelutaustan omaavat, ovat kaikista alttiimpia rikoskäyttäytymiseen. (Pekkarinen ym. 2019, 17; Heiskanen ym. 2024, Johdanto.) Tämän tutkielman mukaan nuoret, jotka asuvat molempien vanhempien kanssa, tekevät kokonaisuudessaan vähiten rikoksia. Rikollisuus lisääntyy selvästi nuorilla, jotka asuvat sijaisperheessä tai muissa epävakaisissa olosuhteissa, erityisesti vakavan väkivallan ja uhkaavan käyttäytymisen (N3) osalta. Vastaavasti rikollinen ja päihteisiin liittyvä käyttäytyminen (N1) sekä sosiaalinen häirintä (N2) eivät juuri eroa nuorilla, jotka asuvat osan aikaa toisen vanhemman luona tai uusioperheessä. Epävakaisissa olosuhteissa asuvilla nuorilla esiintyy kaikista eniten kaikenlaista rikoskäyttäytymistä.

Kuvio 1. Asuminmuodon vaikutus nuorisorikollisuuden ulottuvuuksiin

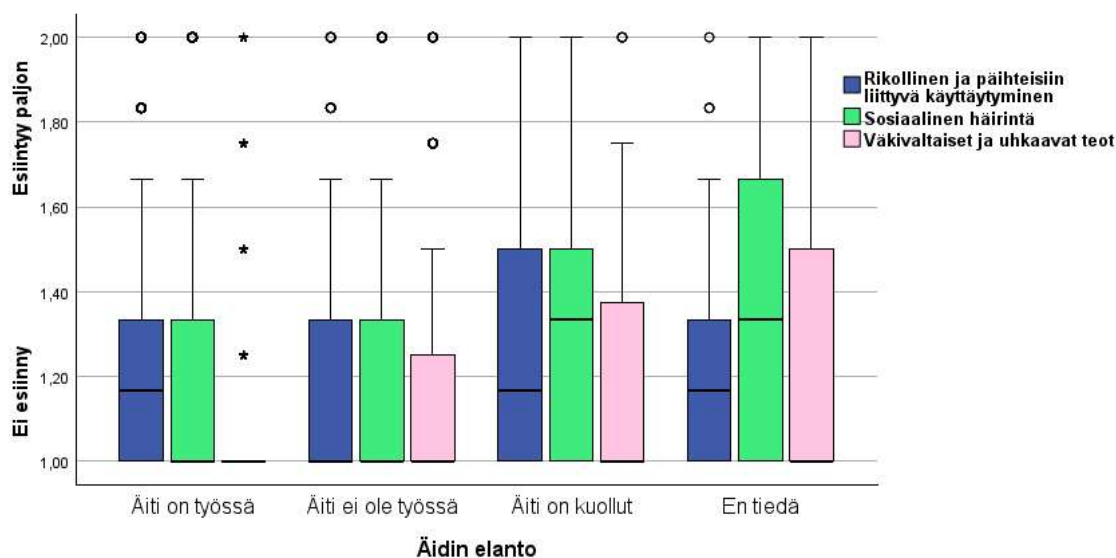
Heikko yhteiskunnallinen asema on todettu olevan yhteydessä nuoren tekemään rikollisuuteen ja väkivallan kasvavaan määrään. (Pekkarinen ym. 2019, 17; Heiskanen ym. 2024, Johdanto.) Myös tässä tutkielmassa on nähtävillä samansuuntainen trendi, kun tarkastellaan nuoren kotiympäristön lisäksi nuoren vanhempien elantoa suhteessa nuoren rikoskäyttäytymiseen. Vanhempien työssäkäynti näyttää olevan yhteydessä nuorten vähäisempään rikoskäyttäytymiseen, sillä työssäkäyvien vanhempien lapsilla rikoskäyttäytymistä esiintyy vähiten verrattuna muihin tutkimuksessa mukana olleisiin nuoriin.

Kuvio 2. Isän elannon vaikutus nuorisoriikollisuuden ulottuvuuksiin

Työelämässä olevien isien nuorilla vakavaa väkivaltaa ja uhkaavaa käyttäytymistä (N3) esiintyy vain satunnaisesti ja työssäkäyvien äitien nuorilla tätä käyttäytymistä esiintyy vielä vähemmän. Vanhempien työttömyys tai poissaolo näkyy nuoren rikoskäyttäytymisenä kasvavana trendinä. Lisäksi äidin tai isän kuolema lisää rikollista ja päihteisiin liittyvää käyttäytymistä (N1) sekä sosiaalista häirintää (N2). Vakavan väkivallan ja uhkaavien tekojen (N3) määrä ei näytä muuttuvan niillä nuorilla, joiden isä on työtön, poissa tai tuntematon. Äidin työttömyys lisää väkivaltaista käyttäytymistä (N3) verrattuna työssäkäyvään äitiin ja äidin kuolema liittyy erityisen voimakkaasti rikolliseen ja päihteisiin liittyvään käyttäytymiseen (N1). Kaikkein eniten sosiaalista häirintää (N2) ja väkivaltaista ja uhkaavaa käyttäytymistä (N3) esiintyy nuorilla, jotka vastasivat äidin

työtilanteesta “*En tiedä*”. Vähiten uhkaavia ja väkivaltaisia tekoja (N3) esiintyy nuorilla, joiden vanhemmat ovat työelämässä.

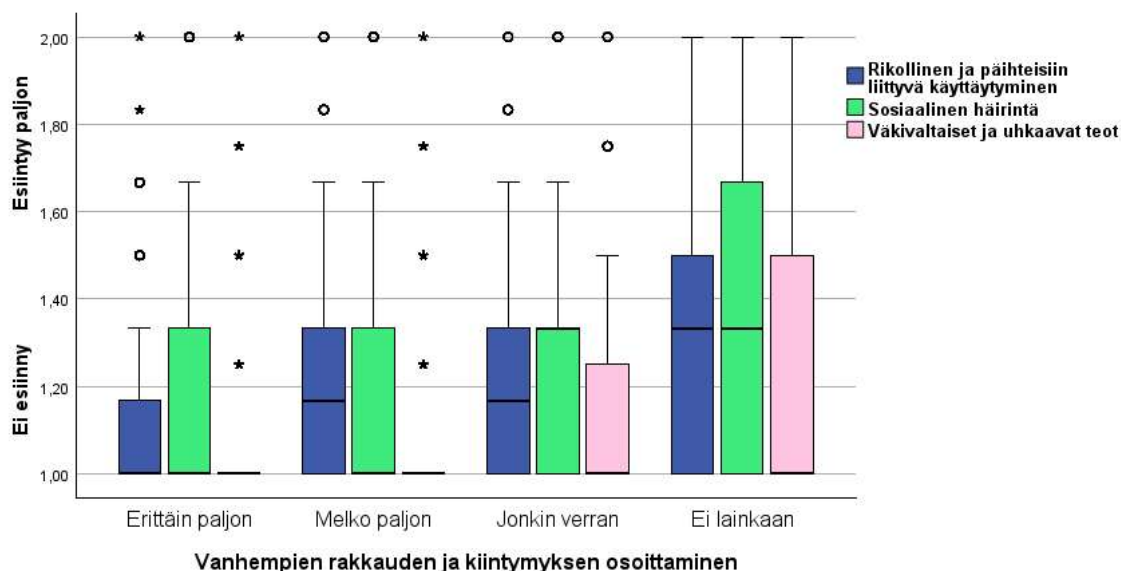
Kuvio 3. Äidin elannon vaikutus nuoris rikollisuuden ulottuvuuksiin

Nuoren kotona asuvien sisarusten määrän tarkastelu osoittaa, että sisarusten määrällä ei ole merkittävää yhteyttä rikollisuuden tasoon. Rikollisuudessa ei juuri näy eroja niiden nuorten välillä, jotka asuvat sisarusten kanssa, verrattuna niihin, jotka eivät asu. Sisaruksettomissa talouksissa vakavaa väkivaltaa ja uhkaavaa käyttäytymistä (N3) esiintyy jonkin verran useammin, vaikka erot eivät ole erityisen korkeita sisaruksettomiin talouksiin. Kuitenkin tämän tutkielman tulosten valossa väkivaltaiset ja uhkaavat teot (N3) korostuvat hieman useammin nuorilla, jotka eivät asu sisarusten kanssa.

Heikko sosioekonominen asema näkyi olevan yhteydessä nuoren rikoskäyttäytymiseen. Taloudellisten taustatekijöiden osalta tarkastelu osoittaa rikollisuuden lisääntyvän nuoren kokemuksen mukaan suhteessa perheen taloudelliseen tilanteeseen. Mitä huonommaksi nuori arvioi perheen taloudellisen tilanteen, sitä enemmän rikoskäyttäytymistä esiintyy. Erityisen huonoksi koettu taloudellinen tilanne liittyy vahvasti vakavaan väkivaltaan ja uhkaaviin teoihin (N3). Vakavaa väkivaltaa esiintyy vain satunnaisesti niillä nuorilla, jotka arvioivat perheen talouden olevan saman tasoinen tai hieman parempi kuin muilla tuntemillaan perheillä. Myös heikoksi koettu oma talous lisää rikollisuutta kaikissa muodoissa, erityisesti päihteisiin liittyvää käyttäytymistä (N1) ja sosiaalista häirintää

(N2). Kun nuori arvioi oman taloutensa yhtä hyväksi tai hieman paremmaksi kuin muilla, vakavaa väkivaltaa esiintyy vähiten. Tämä tukee tulkintaa, että köyhyys yksittäisenä tekijänä voi lisätä nuorisorikollisuutta erityisesti taloudellisiin varkauksiin liittyen. Myös Ruotsissa toteutunut aiempi tutkimus tukee tätä havaintoa, missä matalatuloisten vanhempien lasten rikollisuuden todettiin lisääntyneen, kun taas hyvätuloisten perheiden lasten rikoskäyttäytymisen trendi oli laskeva (Kivivuori ym. 2018, *Onko rikollisuuden väheneminen yleistä vai eriytyvää?*).

Tässä tutkielmassa löydetyt havainnot koskien vanhemmuuden laadun yhteyttä nuoren rikoskäyttäytymiseen noudattaa aikaisempien tutkimusten havaintoja, joissa positiivinen perheympäristö on merkittävä osa lapsen psykososiaalista kehitystä. Hoivaava ympäristö, terveelliset perhesuhteet vanhempien ja sisarusten välillä sekä perhedynamiikka antavat lapsille ”käyttäytymisen suuntaviivoja”. (Farrington & Ttofi 2020, 110.) Tuloksieni mukaan vanhemman ja nuoren välisen suhde ovat yhteydessä nuoren rikoskäyttäytymiseen. Heikko tuki, vähäinen läheisyys ja puutteellinen luottamuksellinen vuorovaikutus lisäävät kaikkia nuorisorikollisuuden esiintymisen muotoja. Nuoret, jotka kokivat, etteivät saa vanhemmiltaan rakkautta, huomiota tai tukea, sijoittuivat rikollisuuden suhteen korkeimmille tasoille. Mitä enemmän nuori kokee saavansa vanhemmiltaan emotionaalista tukea ja huolenpitoa, sitä vähemmän rikollista käyttäytymistä esiintyy. Kovaotteinen kasvatusta on liitetty jo aikaisempien tutkimusten mukaan rikollisen ja epäsosiaalisen käyttäytymisen riskitekijäksi (Haapasalo 2006, 134–135). On kuitenkin huomioitava, ettei tutkielmani mitannut kovaotteista kasvatusta, eikä näiden havaintojen kautta voida esittää, että aineistoon osallistuneet nuoret saivat kovaotteista kasvatusta. Nuorisorikollisuuden laskua on kuitenkin selitetty nuorten vanhempien voimakkaampana sosiaalisena tukena ja kontrollina (Kaakinen & Näsi 2021, 8).

Kuvio 4. Vanhempien rakkauden ja kiintymyksen osoittamisen vaikutus nuorisorikollisuuden ulottuvuuksiin

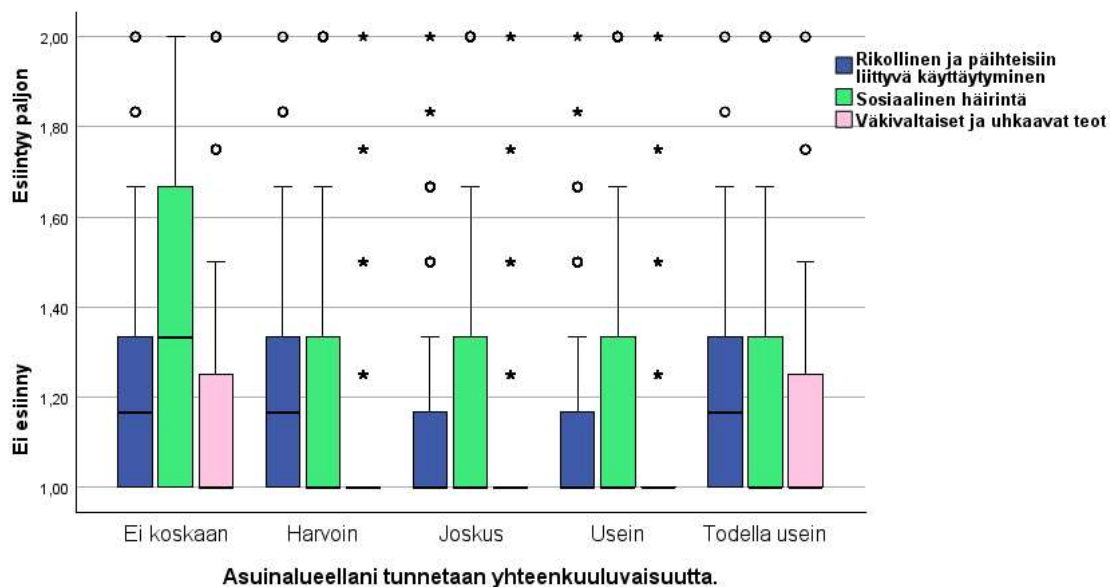
Kaveripiiriin rikollinen käyttäytyminen muodostaa nuoren sosiaalisesta ympäristöstä yhden keskeisimmän nuoren rikoskäyttäytymistä selittävistä tekijöistä. Kavereiden rikoskäyttäytymisen määrässä näkyy selkeä yhteys nuoren rikoskäyttäytymiseen. Mitä useampi ystävä syyllistyy rikolliseen toimintaan, sitä enemmän rikollisuutta esiintyy myös nuorella itsellään. Kavereiden tekemät viharikokset liittyivät erityisen voimakkaasti vakavaan väkivaltaan ja uhkaavaan käyttäytymiseen (N3). Tämän tutkielman tuloksissa kaveripiiri osoittautui vahvimaksi yksittäiseksi selittäjäksi kaikille rikollisuuden muodoille. Tämä tukee aiempaa tutkimusta, jonka mukaan rikosmyönteinen kaveripiiri lisää riskiä rikolliseen käyttäytymiseen (Pekkarinen ym. 2019; Salmi ym. 2009). Bronfenbrennerin (1979, 6) mukaan ihmisen kehitykseen vaikuttavat eniten ne toiminnot, joita muut tekevät hänen kanssaan tai hänen lähellänsä. Kun ihminen seuraa muiden toimintaa tai osallistuu siihen, hän alkaa usein tehdä samoja asioita itsenäisesti (mt.,6.)

Uskontokuntaan kuulumattomilla nuorilla vakavaa väkivaltaa ja uhkaavaa käyttäytymistä (N3) esiintyy enemmän kuin uskonnollisiin yhteisöihin kuuluvilla. Myös rikollinen ja päihteisiin liittyvä käyttäytyminen (N1) on yleisempää uskonnottomien nuorten keskuudessa, vaikka erot ovat maltillisia verrattuna muihin mikrotason tekijöihin. Tuloksieni mukaan uskontokuntaan kuuluminen liittyy hieman matalampaan rikollisuuteen.

5.2 Mesosysteemin tekijät ja niiden yhteys nuorisorikollisuuteen

Mesosysteemi kattaa tässä tutkielmassa nuoren arjen keskeiset ympäristöt, kuten asuinalueen ja koulun, ja aineisto osoittaa, että näiden ympäristöjen laatu heijastuu selvästi nuorten rikoskäyttäytymiseen. Asuinalueen sosiaalinen koheesio ja turvallisuus näyttäytyvät merkittävinä tekijöinä, koska naapuriavun puute liittyi selvästi korkeampaan rikollisuuteen. Nuoret, jotka arvioivat, etteivät naapuruston asukkaat auta koskaan muita yhteisön jäseniä, sijoittuivat aineistossa kaikkein korkeimmalle rikollisuuden tasoille erityisesti väkivaltaisen ja uhkaavan käyttäytymisen (N3) osalta. Tämä viittaa siihen, että vähäinen yhteisöllisyys ja heikko sosiaalinen tuki lisäävät nuorten rikoskäyttäytymistä.

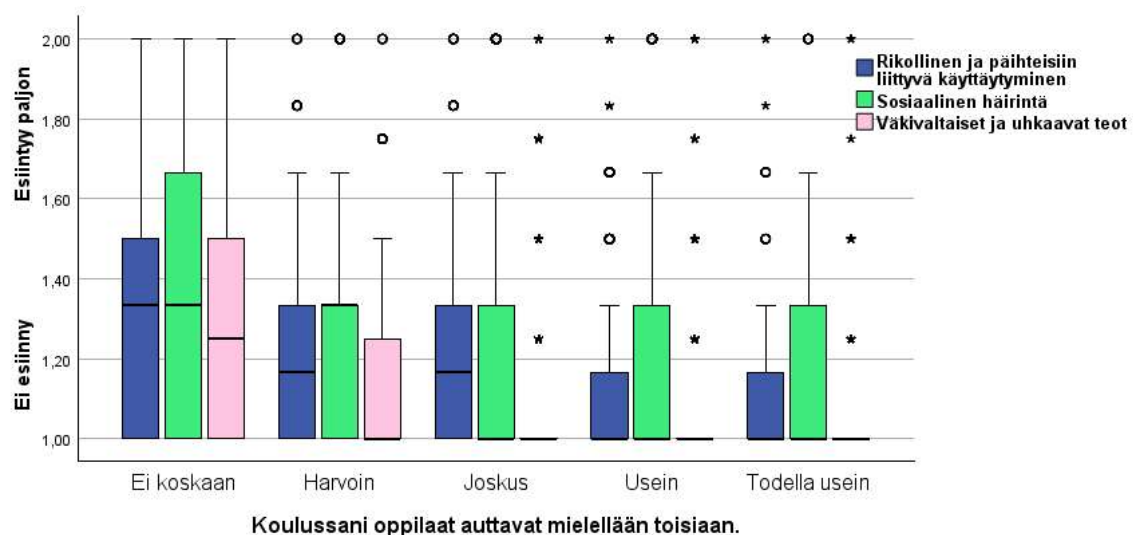
Tuloksissa yhteenkuuluvuuden kokemuksissa havaittiin kaksijakoinen ilmiö. Rikollisuus oli yleisintä alueilla, joilla yhteenkuuluvuutta ei koettu lainkaan, mutta samanaikaisesti myös vahvaa yhteenkuuluvuutta kokeneiden vastauksissa rikollisuutta esiintyi runsaasti. Tulosten perusteella yhteenkuuluvuus voi toimia sekä suojaavana että riskitekijänä riippuen ympäristön muista piirteistä. Tämä kaksijakoisuus voi viitata siihen, että yhteenkuuluvuus voi tukea myös negatiivisia alakulttuureja, kuten jengejä, jolloin sosiaalinen koheesio ei suojaa vaan pikemminkin vahvistaa rikollisia normeja.

Kuvio 5. Asuinalueen yhteenkuuluvuuden tunteen yhteys nuorisorikollisuuden ulottuvuuksiin

Fyysisen ympäristön rappeutuminen, kuten graffitien ja ilkivallan yleisyys, oli selvästi yhteydessä rikollisuuden eri muotoihin. Nuoret, jotka elivät naapurustoissa, joissa graffiteja esiintyi usein, sijoittuivat rikollisuuden suhteen korkeimmalle tasolle verrattuna niihin, joiden asuinalueella graffiteja ei tehty lainkaan. Samoin alueet, joissa julkista omaisuutta tuhottiin toistuvasti, olivat yhteydessä erityisesti väkivaltaiseen käyttäytymiseen (N3). Nämä havainnot tukevat Elliotin ynnä muiden (2006 Ugnarin mukaan 2011) ja Ugnarin (2011) näkemyksiä, joiden mukaan sosiaalinen koheesio ja ympäristön turvallisuus suojaavat nuoria riskikäyttäytymiseltä.

Koulun ilmapiiri heijastui samalla tavoin nuorten käyttäytymiseen. Oppilaiden välisen auttamisen puute oli yhteydessä korkeampaan rikollisuuteen: nuoret, jotka arvioivat, etteivät koulun oppilaat auta koskaan toisiaan, sijoittuivat aineistossa kaikkein korkeimmalle rikollisuuden tasoille. Yhteenkuuluvuuden puute koulussa näyttäytyi samankaltaisena riskitekijänä kuin asuinalueella, erityisesti sosiaalisen häirinnän (N2) yhteydessä. Lisäksi koulun väkivaltaisuus ja ilkivalta olivat vahvasti yhteydessä nuorten omaan väkivaltaiseen käyttäytymiseen (N3). Sosiaalisen häirinnän (N2) tasot olivat erityisen korkeita vastauksissa ”Usein” ja ”Todella usein”, mikä osoittaa, että koulun sosiaalinen ja fyysinen turvallisuus ovat keskeisiä tekijöitä nuorten rikollisuuden selittämisessä.

Kuvio 6. Koulussa auttavien oppilaiden yhteys nuorisorikollisuuden ulottuvuuksiin

Sekä asuinalueen että koulun sosiaalinen ja fyysinen ympäristö vaikuttavat systemaattisesti rikollisuuden tasoon. Tämän tarkastelun havainnot tukevat Bronfenbrennerin (1979) ajatusta mesosysteemin merkityksestä, jossa kodin ja koulun vuorovaikutus sekä koulun sisäinen ilmapiiri muodostavat keskeisen kehitysympäristön, joka voi joko suojata nuorta tai altistaa hänet rikoskäyttäytymiseen. Tarkasteluni perusteella laajemman sosiaalisen ympäristön vaikutus ei ole kuitenkaan yksiselitteinen, vaan sen eri ulottuvuudet voivat toimia sekä suojaavina että riskitekijöinä riippuen ympäristön sosiaalisesta rakenteesta ja siellä esiintyvistä normeista.

5.3 Nuorisoriikollisuuden ulottuvuuksia selittävät tekijät

Rikollinen ja päihteisiin liittyvä käyttäytyminen (N1)

Rikolliseen ja päihteisiin liittyvää käyttäytymistä (N1) tarkasteltaessa merkittäviksi tekijöiksi nousivat vastaajan henkilökohtaiset taustatekijät, perheeseen ja sosiaalisiin suhteisiin liittyvät muuttajat sekä nuoren kavereiden rikoskäyttäytymistä kuvaavat tekijät. Yhteenvetona voidaan todeta, että rikollinen ja päihteisiin liittyvä käyttäytyminen (N1) oli yhteydessä merkittäviin eroihin useissa sosiaalisen ympäristön tekijöissä, jotka on koottu taulukkoon 5.

Taulukko 5. Rikolliseen ja päihteisiin liittyvän käyttäytymisen (N1) vaikuttavat tekijät

Taustamuuttuja	p-arvo /	Beta
D1. Kenen kanssa asut?	<,001	,090
D10. Omat rahavarat	,044	-,022
S1. Marihuanan ja hasiksen käyttö	<,001	,293
S2. Kaupasta tai kioskista varastaminen	<,001	,159
S3. Tappelu julkisella paikalla	<,001	,120
S4. Henkilön vahingoittaminen ihmisryhmän tai etnisyyden vuoksi	<,001	,109
S6. Sosiaalisessa mediassa uhkailu, kiusaaminen, häiriköiminen	<,001	,042
U2_2. Luottamuksellisesti asioista kertominen vanhemmille	<,001	,043
U2_5. Vaivannäkö ja hyvän kasvatuksen varmistaminen	<,001	,057
T1a. Uskontokuntaan kuuluminen	<,001	-,042
O1. Asuinalueellani auttavat ihmiset	<,001	-,070

O2. Asuinalueen yhteenkuuluvuus	,002	,050
P1. Koulun auttavat ihmiset	<,001	-,060

Nuoren asumismuoto (D1) ja nuoren omat rahavarat (D10) olivat yhteydessä rikolliseen ja päihteisiin liittyvään käyttäytymiseen (N1). Omat rahavarat (D10) olivat yhteydessä ainoastaan rikolliseen ja päihteisiin liittyvään käyttäytymiseen (N1). Lisäksi perheen taloudellinen tilanne (D9) ei ollut merkitsevä tekijä tämän ulottuvuuden kohdalla ($p > 0,4$), mikä poikkeaa selvästi muiden nuorisorikollisuuden ulottuvuuksien tuloksista. Tulokset viittaavat nuoren subjektiivisen kokemuksen omasta rahankäytöstä tai sen riittävydestä olevan merkityksellisempi kuin perheen taloudellinen asema. Isän (D5) tai äidin (D7) työssäkäynti eivät olleet myöskään yhteydessä rikolliseen ja päihteisiin liittyvään käyttäytymiseen (N1). Aineiston perusteella perheen taloudellisella tilanteella tai vanhempien työssäkäynnillä ei siten näyttäisi olevan yhteyttä rikolliseen ja päihteisiin liittyvään käyttäytymiseen (N1), mutta omilla rahavaroilla on merkitys nuoren rikolliseen ja päihteisiin liittyvään käyttäytymiseen (N1). Toisaalta tulos voi kertoa myös siitä, että taloudelliset tekijät vaikuttavat rikoskäyttäytymiseen epäsuorasti muiden muuttujien, kuten kaveripiirin vaikutuksen tai perhesuhteiden laadun kautta. Näin ollen perheen taloudellinen tilanne ei yksinään selitä nuoren rikollisuuteen ja päihteisiin liittyvää käyttäytymistä (N1), vaan sen vaikutus näyttäytyy monimutkaisempana ja välittyneempänä kuin muissa analyysin ulottuvuuksissa.

Perheeseen ja kasvatukseen liittyvistä tekijöistä luottamuksellinen asioista kertominen vanhemmille (U2_2) sekä vanhempien vaivannäkö ja hyvän kasvatuksen varmistaminen (U2_5) erottuivat tekijöinä, joiden kohdalla rikolliseen ja päihteisiin liittyvän käyttäytymisen (N1) tasot vaihtelivat selvästi verrattain muihin vanhemmuuden suhdetta kuvaaviin tekijöihin. Tämä viittaa siihen, että perheen vuorovaikutuksella ja kasvatuksellisilla käytännöillä on yhteys nuoren rikolliseen ja päihteisiin liittyvään käyttäytymiseen (N1). Sen sijaan vanhempien ymmärrys nuoren huoliin (U2_1), rakkauden ja kiintymyksen osoittaminen (U2_3) sekä vanhempien huomion ja ajan antaminen (U2_4) eivät näyttäneet olevan yhteydessä nuoren rikolliseen ja päihteisiin liittyvään käyttäytymiseen (N1), mikä osoittaa, että kaikki vanhemmuuden osa-alueet eivät liity tähän rikoskäyttäytymisen muotoon samalla tavalla.

Kavereiden rikoskäyttäytyminen vaikutti laajasti nuoren rikolliseen ja päihteisiin liittyvään käyttäytymiseen (N1). Erityisesti kavereiden marihuanan ja hasiksen käyttö

(S1), kaupasta tai kioskista varastaminen (S2), tappelut julkisella paikalla (S3) sekä henkilön vahingoittaminen ihmisryhmän tai etnisyyden vuoksi (S4) olivat tekijöitä, joiden yhteys nuoren omaan rikolliseen ja päihteisiin liittyvään käyttäytymiseen (N1) oli selvästi havaittavissa. Nämä kavერიpiirin rikoskäyttäytymisen muodot muodostavat kokonaisuuden, joka selittää nuoren rikolliseen ja päihteisiin kohdentuvaa rikoskäyttäytymistä. Sen sijaan kavereiden sosiaalisessa mediassa jakama uhkaava, loukkaava tai halventava materiaali (S5) ei näyttänyt olevan yhteydessä nuoren omaan rikolliseen ja päihteisiin liittyvään käyttäytymiseen (N1) samalla tavalla kuin muut kavერიpiirin rikoskäyttäytymisen muodot. Toisaalta kavereiden verkossa kiusaaminen, häiriköinti ja uhkailu (S6) oli yhteydessä nuoren omaan rikoskäyttäytymiseen.

Vastaajan taustaan liittyvä uskontokuntaan kuuluminen (T1a) oli yhteydessä rikolliseen ja päihteisiin liittyvään käyttäytymiseen (N1). Tämän aineiston mukaan uskontokuntaan kuuluminen toimi suojaavana tekijänä, eli vähentävänä tekijänä suhteessa nuoren rikolliseen ja päihteisiin liittyvään käyttäytymiseen (N1).

Laajempaa sosiaalista ympäristöä kuvaavat tekijät, kuten kokemus siitä, että asuinalueella ihmiset auttavat toisiaan (O1) sekä alueen yhteenkuuluvuuden tunne (O2) ja koulussa auttavat ihmiset (P1) liittyivät nuoren rikolliseen ja päihteisiin liittyvään käyttäytymiseen (N1). Tulosten mukaan kokemus asuinalueella auttavista ihmisistä (O1) sekä kokemus koulussa auttavista ihmisistä (P1) vähentää nuoren rikolliseen ja päihteisiin liittyvää käyttäytymistä (N1). Asuinalueen yhteenkuuluvuuden tunne (O2) näyttäytyy myös tässä yhteydessä vaikuttavan nuoren päihteisiin ja rikolliseen liittyvään käyttäytymiseen (N1) voimistuvasti. Näiden tekijöiden yhteys viittaa siihen, että nuoren lähiympäristön sosiaalinen ilmapiiri ja koettu yhteisöllisyys voivat toimia joko suojaavina tai altistavina elementteinä rikollisen ja päihteisiin liittyvän käyttäytymisen (N1) kannalta. Toisin sanoen nuoren arjen keskeiset instituutiot, kuten koti, asuinalue ja koulu muodostavat toisiinsa kietoutuvan kokonaisuuden, jossa vuorovaikutuksen laatu ja koettu tuki voivat vaikuttaa siihen, millaisia käyttäytymisen valintoja nuori tekee. Koulun ja asuinalueen tarjoama tuki näyttäisi siis olevan osa samaa laajempaa sosiaalista kehystä, joka joko vahvistaa tai heikentää nuoren alttiutta rikolliseen ja päihteisiin liittyvään käyttäytymiseen (N1).

Tulokset osoittavat, ettei perheen talous (D9) vaikuttanut nuoren rikolliseen ja päihteisiin liittyvän käyttäytymistä (N1). Tämän valossa voidaan olettaa, että rikollinen ja päihteisiin

liittyvä käyttäytyminen (N1) ei ole yhtä herkkä taloudellisille tekijöille. Rikolliseen ja päihteisiin liittyvä käyttäytyminen (N1) korostaa erityisesti lähiympäristössä sijaitsevien kavereiden rikoskäyttäytymisen merkitystä yhdessä nuoren ja vanhemman luottamuksellisen suhteen kanssa sekä laajemmin sosiaalisen ympäristön, kuten koulun ja asuinalueen sosiaalisia ulottuvuuksia.

Sosiaalinen häirintä (N2)

Perheen sisäisistä tekijöistä nuoren sosiaaliseen häirintään (N2) vaikuttivat nuoren omat rahavarat (D9) sekä vanhempien vaivannäkö ja hyvän kasvatuksen varmistaminen (U2_5). Kaikki vanhemmuuden osa-alueet eivät kuitenkaan vaikuttaneet sosiaalisen häirintään (N2), mikä osoittaa, että eri rikollisuuden muodot reagoivat eri tavoin vanhemmuuden ulottuvuuksiin. Tulokset voivat myös osoittaa nuoren ja vanhemman suhteen laadun yhteyttä myös perheen taloudelliseen tilanteeseen. Köyhyys voi vaikuttaa lapsen kehitykseen monin eri tavoin, sillä perheen taloudelliset vaikeudet lisäävät usein vanhemmuuden kuormitusta ja voivat heikentää kasvatuksellisten käytäntöjen johdonmukaisuutta sekä laatua. Tutkimuksissa perheen köyhyys on ennustanut nuorten rikollista käyttäytymistä, erityisesti murtoja ja fyysistä väkivaltaa (Haapasalo 2006, 132). Nuoren alttius omaksua kielteisiä vaikutteita kaveripiiristä voi puolestaan juontua vanhempien heikoista tai vähäisistä malleista ja esikuvista (Purjo 2001, 31). Edellä mainittujen tekijöiden yhteisvaikutus voi heijastua tuloksissa siten, että perheen taloudellinen tilanne, kavereiden vaikutus sekä vanhemman ja nuoren välisen suhteen yksittäiset tekijät vaikuttavat samanaikaisesti. Näiden tekijöiden kumuloituminen näyttää vahvistavan nuoren sosiaalisen häirinnän (N2) ulottuvuutta, johon kuuluvat erityisesti varastaminen, ilkivalta ja kiusaaminen.

Sosiaalisen häirinnän (N2) yhteydet näyttäytyvät samansuuntaisina kuin rikolliseen ja päihteisiin liittyvän käyttäytymisen (N1) kohdalla erityisesti silloin, kun tarkastellaan nuoren saamaa laajempaa sosiaalista tukea. Sekä koulun auttavat ihmiset (P1) että asuinalueen auttavat ihmiset (O1) toimivat suojaavina tekijöinä, jotka näyttävät vähentävän nuoren alttiutta sosiaaliseen häirintään (N2). Koulun ja asuinalueen tarjoama tuki muodostavat näin ollen yhtenäisen sosiaalisen kehikon, jossa koettu välittäminen ja apu voivat lieventää sosiaalisen häirinnän (N2) riskiä.

Taulukko 6. Sosiaaliseen häirintään (N2) vaikuttavat tekijät

Taustamuuttuja	p-arvo /	Beta
D9. Perheen taloustilanne	<,028	,025
S1. Marihuanan ja hasiksen käyttö	<,001	,052
S2. Kaupasta tai kioskista varastaminen	<,001	,076
S3. Tappelu julkisella paikalla	<,001	,103
S4. Henkilön vahingoittaminen ihmisryhmän tai etnisyyden vuoksi	<,001	,099
S5. Sosiaaliseen mediaan uhkaavan, loukkaavan tai halventavan materiaalin jakaminen	<,001	,142
S6. Sosiaalisessa mediassa uhkailu, kiusaaminen, häiriköiminen	<,001	,178
U2_5. Vaivannäkö ja hyvän kasvatuksen varmistaminen	<,001	,054
P1. Koulun auttavat ihmiset	<,001	-,104
O1. Asuinalueellani auttavat ihmiset	,038	-,094

Tulokset osoittavat, että nuoren lähiympäristössä koettu sosiaalinen tuki vaikuttaa nuoren sosiaaliseen häirintään (N2). Kokonaisuutena nuoren sosiaalinen häirintä (N2) näyttäytyy olevan vahvimmin yhteydessä sosiaalisen ympäristön ristiriitoihin, kuten kodin ja koulun välisiin jännitteisiin sekä kaveripiirin rikoskäyttäytyminen. Perheen sisäisillä ja kasvatuksellisilla tekijöillä on vain rajallinen merkitys nuoren sosiaaliseen häirintään (N2), mikä voi osaltaan viitata siihen, että sosiaalinen häirintä (N2) rakentuu ennen kaikkea kodin ulkopuolisissa vuorovaikutussuhteissa. Tutkimustuloksissa näkyy vahvasti kavereiden rikoskäyttäytymisen (S1–S6) vaikutus nuoren sosiaaliseen häirintään (N2). Kaveripiirin toiminta näyttäytyy huomattavasti vahvempana selittäjänä kuin mikään muu tarkasteltu taustatekijä, mikä alleviivaa kaveripiirin rikoskäyttäytymisen vaikutusta sosiaalisen häirinnän (N2) muotoutumiseen. Tulokset osoittavat, että sosiaalisen häirinnän taustalla vaikuttaa useiden yksilöllisten ja ympäristöön liittyvien tekijöiden kokonaisuus. Nämä tekijät on eritelty tarkemmin taulukkoon 6.

Väkivaltaiset ja uhkaavat teot (N3)

Tutkimustulokset osoittavat, että äidin työssäkäynti (D7) liittyy nuoren väkivaltaisiin teoihin (N3), kun taas isän työssäkäynti (D5) ei näyttänyt vaikuttavan nuoren väkivaltaisiin ja uhkaaviin teoihin (N3). Tulos voi kertoa erilaisten perheroolien vaikutuksesta tai siitä, että isän työssäkäynti ei tässä aineistossa vain selitä väkivaltaista ja uhkaavaa käyttäytymistä (N3) niin vahvasti kuin äidin.

Tulokset tuovat selvästi esiin, että useimmat kavereiden rikoskäyttäytymistä kuvaavat tekijät (S1–S6) liittyivät nuorten väkivaltaisiin ja uhkaaviin tekoihin (N3). Erityisen vahvasti kavereiden osallistuminen tappeluihin julkisilla paikoilla (S3) vaikuttaa nuoren väkivaltakäyttäytymiseen. Sen sijaan kavereiden tekemät pienemmät omaisuusrikokset, kuten kaupasta tai kioskista varastaminen (S2) ja kavereiden sosiaalisessa mediassa tapahtuvaa uhkailu, kiusaaminen ja häiriköinti (S6) eivät näyttäneet liittyvän nuoren väkivaltaisiin ja uhkaaviin tekoihin (N3) yhtä selvästi. Kokonaisuutena kavereiden rikoskäyttäytyminen näyttää kuitenkin vahvana riskitekijänä nuorten väkivaltaisille ja uhkaaville teoille (N3).

Tulokset osoittavat kasvatuksellisten ja kavereiden rikoskäyttäytymisen ohella nuoren laajemman sosiaalisen ympäristön olevan yhteydessä myös hänen uhkaaviin ja väkivaltaisiin tekoihinsa (N3). Erityisesti esiin nousi auttavien ja tukevien ihmisten vähyys sekä asuinalueella (O1) että koulussa (P1). Myös asuinalueen graffitien (O3) määrä nuoren asuinalueella heijastui väkivaltakäyttäytymiseen. Lisäksi uskontokuntaan kuulumisen (T1a) näyttöä suojaavana tekijänä suhteessa nuoren väkivaltaisiin ja uhkaaviin tekoihin (N3). Tulokset viittaavat siihen, että nuoren välittömällä elinympäristöllä ja yhteisöllisillä tekijöillä on olennainen merkitys väkivaltaisen käyttäytymisen (N3) selittämisessä.

Toisin kuin muissa nuorisorikollisuuden ulottuvuuksissa, nuoren väkivaltaisia ja uhkaavia tekoja (N3) tarkastellessa korostuvat kasvatukselliset tekijät sekä nuoren ja vanhemman välinen suhde. Tulosten perusteella vanhempien tapa kohdata nuori näyttöä tärkeänä useilla osa-alueilla. Nuoren kokemukset siitä, että vanhemmat ymmärtävät hänen huoliaan ja ongelmiaan (U2_1), osoittavat rakkautta ja kiintymystä (U2_3), antavat aikaa ja huomiota (U2_4) sekä näkevät vaivaa hyvän kasvatuksen eteen (U2_5), olivat kaikki selvästi yhteydessä nuoren väkivaltaisiin ja uhkaaviin tekoihin (N3). Sen sijaan se, kuinka luontevasti nuori koki voivansa kertoa vanhemmilleen asioistaan (U2_2), ei tulosten perusteella liittynyt nuoren väkivaltaisiin ja uhkaaviin tekoihin (N3) samalla tavalla. Kokonaisuutena tulokset viittaavat siihen, että nuoren ja vanhemman lämmin ja luottamuksellinen suhde on keskeinen suojaava tekijä nuoren väkivaltaisiin ja uhkaaviin tekoihin (N3). Tutkielmastani saadut tulokset asettuvat yhteen Farringtonin ja Ttofin (2020, 110) esittämän näkemyksen kanssa, jonka mukaan myönteinen perheympäristö on keskeinen lapsen psykososiaaliselle kehitykselle.

Taulukko 7. Väkivaltaisiin ja uhkaaviin tekoihin (N3) vaikuttavat tekijät

Taustamuuttuja	p-arvo /	Beta
D7. Äidin työ	,002	,037
D1. Kenen kanssa asut?	<,001	,074
D9. Perheen talous	<,001	,050
S1. Marihuanan ja hasiksen käyttö	<,001	,057
S3. Tappelu julkisella paikalla	<,001	,272
S4. Henkilön vahingoittaminen ihmisryhmän tai etnisyyden vuoksi	<,001	,0194
S5. Sosiaaliseen mediaan uhkaavan, loukkaavan tai halventavan materiaalin jakaminen	<,001	,045
U2_1. Vanhempien ymmärrys huoliin ja ongelmiin	,029	-,034
U2_3. Rakkauden ja kiintymyksen osoittaminen	,003	,055
U2_4. Huomion ja ajan antaminen	,005	-,052
U2_5. Vaivannäkö ja hyvän kasvatuksen varmistaminen	<,001	,068
T1a. Uskontokuntaan kuuluminen	<,001	-,063
O1. Asuinalueellani auttavat ihmiset	,053	-,024
O3. Asuinalueen graffitit	<,001	,048
P1. Koulun auttavat ihmiset	<,001	-,093

Tutkielmani tulokset tukevat Haapasalon (2006) sekä Farringtonin ja Ttofin (2020) näkemyksiä perheen ilmapiiriin, perhesuhteiden -ja dynamiikan merkityksestä nuoren käyttäytymiseen. Nuoren alttius omaksua kielteisiä vaikutteita kaveripiiristä voi olla yhteydessä siihen, että vanhemmilta saadut mallit ja esikuvat ovat heikkoja tai vähäisiä (Purjo 2001, 31) Lisäksi tutkielmani tulosten mukaan perheen taloudellinen tilanne (D9) vaikuttaa nuoren väkivaltaisiin ja uhkaaviin tekoihin (N3). Haapasalon (2006) ja Kivivuoren ynnä muiden (2018) mukaan taloudellinen stressi voi heikentää vanhemmuuden laatua ja lisätä nuoren riskiä ajautua rikolliselle polulle. Tämä voi selittää tutkielmassani näkyvää yhteisvaikutusta kavereiden rikoskäyttäytymisessä, vanhemmuuden suhteesta ja taloudelliseen tilanteeseen. Kokonaisuudessaan tulokset osoittavat nuoren väkivaltakäyttäytymiseen vaikuttavan erityisesti perheen sisäiset sosiaaliset ja taloudelliset tekijät sekä kavereiden rikoskäyttäytyminen. Väkivaltaisiin ja uhkaaviin tekoihin (N3) vaikuttavat tekijät ovat nähtävillä taulukossa 7.

6 Pohdinta

Tutkielmani tarkoituksena on ollut tarkastella nuorisorikollisuutta ilmiönä syvällisemmin ja löytää nuorten ympäristöllisiä riskitekijöitä huomioiden elämän muitakin osa-alueita sekä tuoda teorian kautta keskusteluun laajemmin yhteiskunnallisia ja rakenteellisia haasteita nuorisorikollisuuden ympärillä.

Sosiaalisen ja fyysisen ympäristön vuorovaikutus on keskeinen yksilön hyvinvoinnin ja kehityksen perusta, mikä on myös systeemiteoreettisen ajattelun ydin korostaessaan näiden suhteiden vaikutusta käyttäytymiseen ja hyvinvointiin (Richmond 1917; Bronfenbrenner 1975). Sosioekologinen näkökulma osoittaa rikoskäyttäytymisen kytkeytyvän tekijöihin, jotka eivät rajaudu yhteen tasoon vaan ulottuvat yksilön omista kokemuksista ja valinnoista perheen vuorovaikutukseen, sosiaalisiin suhteisiin ja laajempiin yhteisöllisiin olosuhteisiin (Ayano ym. 2024, 1–2). Tämä sosioekologinen kokonaisuus on linjassa omien tutkimustulosteni kanssa, jossa nuorten rikoskäyttäytyminen näyttäytyy monitasoisena ilmiönä, missä yksilölliset, perheeseen liittyvät, sosiaaliset ja yhteisölliset tekijät kietoutuvat toisiinsa ja heijastuvat nuorten arkeen samanaikaisesti.

Rikollinen ja epäsuotuisa käyttäytyminen voi olla nuoren pahoinvoinnin oireilua (Haapasalo 2006, 124), jolloin sitä ei tulisi tulkita kapeakatseisesti vaan enemmänkin kiinnittää huomiota syyseuraus-suhteisiin. Nuorisorikollisuus rakentuu ennen kaikkea usean tekijän dynaamisessa vuorovaikutuksessa ja tässä tutkielmassa näyttäytyy, että rikoskäyttäytyminen on ennen kaikkea usean tekijän summa. Tässä tutkielmassa on kuitenkin nostettu esiin yksittäisiä tekijöitä suhteessa nuorisorikollisuuden ulottuvuuksiin. Näitä yksittäisiä tekijöitä ei voida kuitenkaan tulkita absoluuttisina rikoskäyttäytymisen aiheuttajina, mutta niitä on hyvä tarkastella rikistekijöiden kokonaiskuvassa. Nuorten rikoskäyttäytymistä koskevat aiemmat tutkimukset korostavat laajemmin huono-osaisuuden osoittimia kuin pelkästään yksittäisiä tekijöitä (Haapasalo 2006, 132–133).

Tässä tutkielmassa keskeiseksi rikoskäyttäytymistä selittäviksi tekijöiksi nousi yksittäisessä tarkastelussa nuoren asuinmuodot, vanhempien elanto, kavereiden rikoskäyttäytyminen, koulun ja asuinalueen auttava ilmapiiri. Tutkielmassani rikolliseen ja päihteisiin liittyvä käyttäytyminen (N1) korostaa erityisesti lähiympäristössä

sijaitsevien kavereiden rikoskäyttäytymisen merkitystä yhdessä nuoren ja vanhemman luottamuksellisen suhteen kanssa sekä laajemmin sosiaalisen ympäristön, kuten koulun ja asuinalueen sosiaalisia ulottuvuuksia. Omat rahavarat näyttäytyivät myös merkittäväksi taustatekijäksi, jolloin kioskista varastamisen kasvua voidaan selittää nuoren rahan tarpeena (Laitinen ym. 1994, 124). Siirtäisin kuitenkin katseen isompiin kokonaisuuksiin, jossa vaikuttaa nuoren erilaiset systeemit sekä sosiaalisen ympäristön kulttuuriset ja sisäiset koodistot, joihin Watkins & Gearon (2024, 14, 17) viittaavat.

Myös kavereiden merkitys korostui sosiaalisen häirinnän (N2) ulottuvuudessa, jossa perheen vaikutus jää rajalliseksi. Koulussa ja asuinalueella koettu tuki näyttävät vähentävän sosiaalisen häirinnän (N2) riskiä, mikä korostaa laajemman, mesosysteemin sosiaalisen ympäristön merkitystä. Perheen taloudelliset vaikeudet ja vanhemmuuden kuormittuminen voivat epäsuorasti lisätä riskiä, kuten aiempi tutkimus on osoittanut (Haapasalo 2006; Purjo 2001), mutta kokonaisuutena sosiaalinen häirintä muotoutuu ennen kaikkea kavereiden ja nuoren arjen sosiaalisten suhteiden kautta.

Tutkimustulokset osoittavat, että nuoren väkivaltainen ja uhkaava käyttäytyminen (N3) selittyy ennen kaikkea perheen olosuhteiden ja kavereiden rikoskäyttäytymisen yhteisvaikutuksella. Perheen heikon taloudellisen tilanteen kuormittaessa vanhemmuutta, voi vaikuttaa nuoren kasvavaan rikoskäyttäytymiseen (Haapasalo 2006; Kivivuori ym. 2018). Tulosten mukaan väkivaltaisesti ja uhkaavasti käyttäytyviä nuoria suojaasi kodin ulkopuolinen tuki. Toisin kuin muissa rikollisuuden muodoissa, väkivaltaisessa käyttäytymisessä korostui myös lämmin ja tukeva suhde vanhempiin, mikä tukee Farringtonin ja Ttofin (2020) sekä Haapasalon (2006) näkemystä myönteisen perhe ympäristön merkityksestä. Kokonaisuutena väkivaltaisen käyttäytymisen taustalla vaikuttavat erityisesti perheen sosiaaliset ja taloudelliset tekijät yhdessä kaveripiirin rikoskäyttäytymisen kanssa. Henkilökohtaisesti tämän nuorisoriikollisuuden ulottuvuuden tulokset olivat pysäyttävimmät, koska se sai minut pohtimaan Suomen poliittista suuntausta, jossa lapsiperheköyhyys ja yleinen huono-osaisuus kasaantuu samoille henkilöille ja perheille. Koti on elämämme yksi tärkeimmistä elinympäristöistä ja hyvän elämän peruspilareita (Tapaninen ym. 2002, 20), mutta se ei valitettavasti ole kaikille lapsille ja nuorille optimaalisin, turvallisoin tai rakastavin.

Vaikka systeemiteoreettinen lähestymistapa on tutkimusasetelmalleni oivallinen, on kuitenkin huomioitava myös teorian tuomia puutteita. Bronfenbrennerin (1979, 18)

mukaan useimmat ympäristöä koskevat teoriat, kuten systeemiteoria keskittyy voimakkaasti ihmisten välisiin vuorovaikutuksiin. Systeemiteoreettisesta näkökulmasta tämä on puutteellista, koska se sivuuttaa ympäristön ei-sosiaaliset piirteet ja sen, mitä ihmiset konkreettisesti tekevät. Vielä harvemmin tunnistetaan, että myös välittömän ympäristön ulkopuoliset tapahtumat voivat vaikuttaa voimakkaasti siihen, mitä yksilön arjessa tapahtuu. (Mt., 18.) Teorian rajallisuuden lisäksi ilmiöitä kuten tässä kontekstissa rikoskäyttäytymistä, on vaikea tutkia, koska nuorten ja lasten moninaiset todellisuudet ja elämäntilanteita on vaikea asettaa mitattavaan muotoon (Brunila ym. 2019, Tukijärjestelmiä koskevat tietojärjestelmät).

Vaikka tutkittava ilmiö on haasteellinen, on se yhteiskunnallisesta ja sosiaalityön näkökulmasta erityisen tärkeä tutkimuskohde. Farrington ja Ttofi (2020) artikkelissaan tunnistavat pitkittäistutkimusten puutteen, joissa arvioidaan lapsia ja nuoria tiheästi lapsuudesta nuoruuteen. Nämä tutkimukset voisivat mahdollistaa syvempää ymmärrystä esimerkiksi kiusaamisesta, nuorten väkivallasta, seurusteluväkivallasta ja lähisuhdeväkivallan kehityksestä. (mt., 112.) Lisäksi perheväkivallan ja nuorten väkivallan yhteys tarjoaa yhä runsaasti tutkimusmahdollisuuksia. Tässä tutkielmassa myös annettiin vähän tilaa muille tekijöille, kuten uskonnon ja laajemman kasvatuksellisten tekijöiden vaikutuksesta nuoren rikoskäyttäytymiseen. Ylisukupolvisuuden on katsottu välittyvän erityisesti puutteellisten kasvatuskäytäntöjen ja vanhemmuuden ongelmien kautta (Haapasalo 2006, 134–135). Tutkimustulokseni ovat nostaneet esiin vanhemmuuden laadun vaikuttavan nuorisorikollisuuden eri ulottuvuuksiin niin yksittäisinä tekijöinä kuin suurempana kokonaisuutena katsottuna. Tutkielmani tuloksista ei käy ilmi vanhempien mahdollista rikostaustaa, mutta katson, että kasvatuksellisten ja vanhemmuuteen liittyvien tekijöiden yhteys nuorten rikoskäyttäytymiseen ja sitä kautta ylisukupolvisuuteen – olisi tutkimuskentässä oma tarkastelun arvoinen alue.

Nuoren kehitystä ja tässä kontekstissa rikoskäyttäytymistä muovaavat samanaikaisesti mikrosysteemin suhteet, mesosysteemin vuorovaikutukset sekä laajemmat sosiaaliset rakenteet. Tutkielmani tuloksista on noussut esiin perheympäristön ja kasvatuksen merkitys osana nuorisorikollisuutta. Ajattelen, että tämä tutkielma tarjoaa sosiaalityölle merkittävää tietoa erityisesti rikoksia tekevien nuorten kanssa tehtävään työhön. Kun pyritään parantamaan vaikeissa olosuhteissa elävien lasten ja nuorten hyvinvointia, päättäjien, arviointitutkijoiden ja käytännön toimijoiden on tärkeää huomioida varhaisten

perheympäristöjen moninaiset haasteet. Perheille, kouluille ja yhteisöille suunnattujen palvelujen tulisi nojautua enemmän systeemiteoreettiseen näkökulmaan (Farrington & Ttofi 2020, 112.) yksilöä korostavan näkökulman sijaan. On tärkeää kohdentaa ehkäisevän nuorisorikollisuuden toimet erityisesti niihin nuoriin, joilla on muita suurempi riski ajautua rikolliseen elämäntapaan (Pekkarinen ym. 2019, 17). Ehkäiseviin toimiin panostaminen on yhteiskunnalle taloudellisesti kannattavampaa kuin rikollisen elämän myöhemmät seuraukset (Alatalo 1995, 7). Rikollisuuden ennaltaehkäisy tukee sekä yksilöiden ja yhteiskunnan hyvinvointia ja turvallisuutta että yhteiskunnan taloudellista kestävyyttä.

Lähteet

- Alatalo, Vappu (1995) Nuorten rikoksenteekijöiden persoonallisuus ja elämäntapa. Nuorisoriikollisuus ja poliisin ennalta ehkäisevä toiminta. Poliisiosaston julkaisu 9/1995. Sisäasiainministeriö
- Aldallal, Mohamed & Omari, Deeb & Muvuka, Baraka & Ryan, Elizabet.R (2023) The Impacts of the COVID-19 Pandemic on Youth Violence. Insights from Professional Key Informants. Journal of Regional Medical Campuses. Volume 6, Issue 3 (2023) <https://pubs.lib.umn.edu/index.php/jrmc/issue/view/310>
- Ayano, Getinet & Rooney, Rosanna & Pollard, Christina M. & Dantas, Jaya A.R. & Lobo, Roanna & Jeemi, Zakia & Burns, Sharyn & Gunningham, Robert & Monterosso, Stephen & Millar, Lynne & Hassan, Sharinaz & Dovchin, Sender & Oliver, Rhonda & Coleman, Kael & Alati, Rosa (2024) Risk and protective factors of youth crime: An umbrella review of systematic reviews and meta-analyses. Clinical psychology review 113 (2024). Elsevier Ltd. https://www.researchgate.net/publication/383398209_Risk_and_protective_factors_of_youth_crime_An_umbrella_review_of_systematic_reviews_and_meta-analyses
- Barnett, Elizabeth & Casper, Michele (2001) A Definition of “*Social Environment*”. American Journal of Public Health. Vol. 91 (3). 465. https://www.researchgate.net/publication/12083431_A_definition_ofsocial_environment_1
- Beuker, Aaro & Kivivuori, Janne & Pentikäinen, Essi & Tyni, Sasu & Kaakinen, Markus & Koltola, Ilari (2025) Rikollisuuden ja sen kontrollin kustannukset. Tutkimuksen ja seurannan haasteista. Kriminologinen ja oikeuspolitiikan instituutti. Katsauksia 68/2025. Helsingin yliopisto <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/ae8481e4-d9c1-437e-8934-1589fd311044/content>
- Brunila, Kristiina & Mertanen, Kati & Ikävalko, Elin & Kurki, Tuuli & Honkasilta, Juh & Lanas, Maija & Leiviskä, Anniina & Masoud, Ameera & Mäkelä, Kalle & Fernström, Pinja (2019). Nuoret ja tukijärjestelmät haavoittuvuuden eetoksessa. Kasvatus, 50(2). 107–119.(PDF) [NUORET JA TUKIJÄRJESTELMÄT HAAVOITTUVUUDEN EETOKSESSA](#)
- Bronfenbrenner, Urie (1979) The Ecology of Human Development. Experiments by nature and design. Harvard University Press. Cambridge, Massachusetts, London, England <https://khoerulanwarbk.wordpress.com/wp-content/uploads/2015/08/urie-bronfenbrenner-the-ecology-of-human-development-bokos-z1.pdf>
- Bronfenbrenner, Urie & Morris, Pamela A. (2006) The Biological Model of Human Development. Chapter 14. 793-828 <https://childhelp.org/wp-content/uploads/2015/07/Bronfenbrenner-U.-and-P.-Morris-2006-The-Bioecological-Model-of-Human-Development.pdf>
- Farrington, David P. & Ttofi, Maria M. (2020) Advancing Knowledge about Youth Violence: Child Maltreatment, Bullying, Dating Violence, and Intimate Partner Violence. Journal of Family Violence. Vol. 36. 109–115 https://www.researchgate.net/publication/343705426_Advancing_Knowledge_about_Youth_Violence_Child_Maltreatment_Bullying_Dating_Violence_and_Intimate_Partner_Violence
- Haapasalo, Jaana (2006) Kasvu ympäristön varhaiset riskitekijät rikollisen käyttäytymisen kehityksessä. Teoksessa Honkatukia, Päivi & Kivivuori, Janne (toim.) (2006) Nuorisoriikollisuus. Määrä, syyt ja kontrolli. Oikeuspoliittisten

- tutkimuslaitoksen julkaisuja 221. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura julkaisuja 66. Nuorisoasian neuvottelukunta, julkaisuja 33. Helsinki. <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/2867cc71-71ee-4f4e-bfac-7c7681c92cc6/content>
- Healy, Karen (2014) *Social work theories in context. Creating frameworks for practice.* Palgrave Macmillan. Basingstoke
- Heiskanen, Laura & Aaltonen, Mikko & Pitkänen, Joonas & Suonpää, Karoliina & Martikainen, Pekka (2024) Vakavaa väkivaltaa tekevät nuoret – perhetausta, oheisrikollisuus ja rikosurat suomalaisessa rekisteriaineistossa. Julkaistu 28.10.2024. Vol 4.nro 1. *Kriminologia*. Suomen Kriminologinen yhdistys ry. <https://kriminologia.journal.fi/article/view/136579>
- Kaakinen, Markus & Näsi, Matti (2021) Nuorisoriikollisuuden esiintyvyys ja tekomäärät Suomessa 1995–2020. *Kriminologia* 1(1/2021) 5-19 [Nuorisoriikollisuuden esiintyvyys ja tekomäärät Suomessa 1995-2020 | Kriminologia](https://kriminologia.journal.fi/article/view/136579)
- Karjalainen, Jonna & Pitkänen, Simo & Anttila, Miia & Ikonen, Timo (2024) ”Sitten minäkin pamautin”. 1.7.2024. Päivitetty 1.7.2024. Yle. <https://yle.fi/a/74-20096272> Viitattu 1.12.2024
- Kivivuori, Janne & Aaltonen, Mikko & Näsi, Matti & Suonpää, Karoliina & Danielsson, Petri (2018) *Kriminologia. Rikollisuus ja kontrolli muuttuvassa yhteiskunnassa.* Gaudeamus
- Kivivuori, Janne & Bernburg, Jón Gunnar (2011) Delinquency Research in the Nordic Countries. *Crime and Justice*, Vol. 40, No. 1. 405–477 https://www.researchgate.net/publication/259708936_Delinquency_Research_in_the_Nordic_Countries
- Laitinen, Ahti & Nyqvist, Leo & Paaso, Jukka (1994) Elinympäristö, elämäntapa ja rikollisuus. Poliisiosaston julkaisu 6/1994. Sisäasiainministeriö
- Moilanen, Johanna (2011) Lasten ja nuorten tukihenkilötoiminta ja sukupolvisuhteiden muuttuva hallinta. Teoksessa Satka, Mirja & Alanen, Leena & Harrikari, Timo & Pekkarinen Elina (toim.) (2011) *Lapset, nuoret ja muuttuva hallinta.* Tampere. Vastapaino.
- Pekkarinen, Elina (2015) Stadilaispojat, rikokset ja lastensuojelu. Viisi tapaustutkimusta kuudelta vuosikymmeneltä. Verkostojulkaisuja 86. Nuorisotutkimusseura ry.
- Pekkarinen, Elina & Haikkola, Lotta & Hästbacka, Noora & Karhunen, Hannu & Schalin, Anton (2019) Johdanto. Teoksessa Haikkola, Lotta & Hästbacka, Noora & Pekkarinen, Elina (toim.) (2019) *Kuka vastaa nuorten rikoksiin? Ammattilaisten, nuorten ja kustannusten näkökulmia palveluihin.* Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta.
- Pojjula, Soili (2018) *Resilienssi. Muutoten kohtaamisen taito.* Helsinki. Kirjapaja
- Poliisihallitus (2024) Nuorisoriikollisuus. Taktinen teema-analyysi - määritelmät, tilannekuva ja toimintamallit. [Nuorisoriikollisuus](https://www.poliisi.fi/nuorisoriikollisuus)
- Purjo, Timo (2001) *Nuorten katu- ja kouluväkivallan hallinta. Nuorten ongelmakäyttäytymisen ehkäisy aktiivisen puuttumisen ja kasvatuksen keinoin.* Helsinki. Keep Cool.
- Richmond, Mary (1917) *Social Diagnosis.* New York. Russell Sage Foundation.
- Ronkainen, Suvi (2008) Kenen ongelma väkivalta on? Suomalainen hyvinvointivaltio ja väkivallan toimijuus. *Yhteiskuntapolitiikka* 73 (2008):4
- Saari, Juho (2011) *Hyvinvoinnin kentät.* Teoksessa Saari Juho (2011) *Hyvinvointi. Suomalaisen yhteiskunnan perusta.* Gaudeamus.
- Salmi, Venla & Kivivuori, Janne & Sirén (2009) Taloudellinen syrjäytyminen. Teoksessa Kivivuori, Janne (toim.) (2009) *Nuorten syrjäytyminen ja rikollisuus: Suomessa tehdyn tutkimuksen ja sen katvealueiden kartoitusta.* Helsinki. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 94.

- Satka, Mirja (2011) Varhainen puuttuminen lapsuuden ja nuoruuden riskien hallinnoimisena. Teoksessa Satka Mirja & Alanen Leena & Harrikari Timo & Pekkarinen Elina (toim.) (2011) Lapset, nuoret ja muuttuva hallinta. Vastapaino
- Siporin, Max (1980) Ecological systems Theory in Social Work. *The Journal of Sociology and Social Welfare*. Volume 7 Issue 4. <https://scholarworks.wmich.edu/jssw/vol7/iss4/4/>
- Suonpää Karoliina & Raeste, Anna & Saatenoja, Kaisla (2024) Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset 2024. Katsauksia 64/2024. Helsingin yliopisto. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/3a112a50-8d7c-4e95-9239-627939844605/content>
- Tapaninen, Annika & Kauppinen, Tapani & Kivinen, Kirsti & Kotilainen, Helinä & Kurenniemi, Marja & Pajukoski, Marja (2002) Ympäristö ja hyvinvointi. 1.painos Helsinki. Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Tietoarkisto (n.d) Tietoarkisto organisaationa. Viitattu 14.3.2025. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/tietoarkisto/#tietoarkisto-organisaationa>
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK) (2023) Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan HTK-ohje 2023. Helsinki. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 2/2023 https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK) (2019) Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019. Helsinki. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/2019. https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2020.pdf
- Ungar, Michael (2011) The Social Ecology of Resilience: Addressing Contextual and Cultural Ambiguity of a Nascent Construct. *American Journal of Orthopsychiatry*. Vol 81 (1). 1-17. Dalhousie University. https://michaelungar.com/files/15contributions/10_The_Social_Ecology_of_Resilience.pdf
- Vauhkonen, Teemu & Kallio, Johanna & Erola Jani (2017) Sosiaalisen huono-osaisuuden ylisukupolvisuus Suomessa. *Yhteiskuntapolitiikka* 82 (2017):5. 501–512.
- Watkins, Luke William John & Gearon, Alinka (2024) Mapping Driving Factors of UK Serious Youth Violence across Policy and the Community. A Multi-Level Discoursal Analysis. *Societies* Vol. 14(7)[Mapping Driving Factors of UK Serious Youth - ProQuest](https://www.proquest.com/societies/vol14/issue7/summary-page-1)

Liitteet

Tutkimusaineisto:

Kaakinen, Markus (Helsingin yliopisto) & Kivivuori, Janne (Helsingin yliopisto) & Raeste, Anna (Helsingin yliopisto): Nuorisoriikollisuus 2020 [data]. Dataversio 1.1 (2025-03-20). Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja]. DOI: <https://doi.org/10.60686/t-fsd3717>; URN: <https://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD3717>